Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav asijských studií

Bakalářská práce

Petr Hofman

Změny postojů současných mladých Japonců k náboženství

Generation gap in the attitudes towards religion in contemporary Japan

2021

Vedoucí práce: doc. Ing. Jan Sýkora, M.A., Ph.D.

Děkuji panu doc. Ing. Janu Sýkorovi, M.A., Ph.D., vedoucímu mé bakalářské práce za opravdový zájem, podnětné připomínky a čas, který mi při psaní bakalářské práce věnoval.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu

V Praze dne 11. 8. 2021 ……

Petr Hofman

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na generační změnu postojů mladých Japonců k náboženství. Ať už se jedná o jejich vnímání víry nebo náboženských praktik. První část je věnována metodologicko-teoretickému rámci vycházejícímu ze sociologie náboženství, která sleduje západní vlivy aplikované v japonském prostředí. Zároveň s tím jsou zde definovány mnohoznačné pojmy používané v této práci, a to jmenovitě synkreze a sekularizace. Ve druhé části se pak práce zaměřuje na rozdíly mezi generacemi X a Z a následně se ve třetí části prakticky věnuje komparaci, jež je podepřena sociologickým dotazníkem orientovaným na současnou mladou generaci Japonců.

Klíčová slova

Japonsko, sociologie náboženství, generační rozdíly, sekularizace, synkreze

Abstract

This bachelor thesis focuses on generation gap in the attitudes towards religion in contemporary Japan. Beginning from perception of belief or religious activities. First part is focused on methodological and theoretical part, which originates in sociology of religion. Western influence is applicated into the Japanese environment. There are also defined concepts of multiple meaning used in this work. Syncretism and secularization in particular. Second part is mainly focused on differences between generation X and Z. Third part belongs to practical comparison, which is supported by sociological questionnaire oriented on Japanese young generation.

Keywords

Japan, sociology of religion, generation gap, secularization, syncretism

Obsah

1 Úvod 8

2 Teoreticko-metodologický rámec 10

2. 1 Sociologie náboženství 10

2. 1. 1 Substantivní definice náboženství 10

2. 1. 2 Funkcionální definice náboženství 11

2. 1. 3 Polytetická definice náboženství 12

2. 1. 4 Etnocentrismus 13

2. 1. 5 Sekularizace společnosti 14

2. 1. 6 Sekularizace náboženství 15

2. 2. Sociologie náboženství v Japonsku 16

2. 2. 1 Použití západních a dalších metod 17

2. 2. 2 Koncept Ie 19

2. 2. 3 Synkreze náboženství 21

2. 2. 4 Společenská synkreze 23

3 Předešlá a současná mladá generace 25

3. 1 Generace X 25

3. 1. 1 Společenské vlivy 26

3. 1. 2 Nová náboženství 27

3. 1. 3 Sóka gakkai a agresivní náborové praktiky 28

3. 1. 4 Radikální Óm šinrikjó 29

3. 2 Generace Z 32

3. 2. 1 Společenské vlivy 32

3. 2. 2 Zvyklost nebo náboženská aktivita? 34

4 Postoje současné mladé generace 35

4. 1 Vnímání náboženství 36

4. 2 Nová náboženství 39

4. 3 Sociální aktivity 40
4. 4 Porovnání obou generací.....42
4. 5 Dotazníkové šetření ISSP.....43
4. 5. 1 Srovnání s výsledky sociologického dotazníku 43
5 Závěr 45
6 Použitá literatura 47

1 Úvod

Japonské náboženství je předmětem mého zájmu po dlouhou dobu. Spolu se studiem společnosti a historie Japonska se mi rozšiřoval i pohled na tamní bohatý náboženský život. Zajímavým faktem, který mě překvapoval už od počátků, ale je, že při otázce: „Věříte?“ většina Japonců odpoví, že ne. Co bych v západním světě považoval za víru, je v Japonsku často pojmenováváno jako tradice nebo zvyklost. Protože sám pozoruji ve svém okolí, a hlavně u přátel stejného věku, jaký mají přístup k náboženství obecně, chtěl jsem formou této bakalářské práce zjistit, jak na náboženství pohlíží mladá generace v Japonsku. I z důvodu, že je Česká republika jedním z nejvíce ateistických národů na světě, je pro mě případné srovnání zajímavým.

V práci se budu věnovat obecným tématům spojeným s náboženstvím, počínaje samotným termínem náboženství, konče dotazníkovým šetřením zaměřeným na mladé Japonce. Hypotéza, kterou se budu zabývat je následující: Mladá generace se s vlivem globalizace a dalších faktorů (zázemí, finanční jistoty, globalizace, ekonomická situace) sekularizuje a tíhne k synkretistickému smýšlení ohledně náboženství. Důležitou součástí je ale také komparace postojů s předešlou mladou generací, která vyrůstala hlavně za turbulentních dob 90. let. K porovnání dojde na základě sociologického dotazníku pro současnou generaci a literární rešerše ohledně generace předešlé.

Synkreze společenská, synkreze náboženství. Sekularizace společnosti, ale i sekularizace náboženství. Známé pojmy, jen s rozdílnými konotacemi. Termíny používanými na Západě můžeme popisovat realitu odlišných kultur. I když mohou být etnocentricky zatížené, stále je na místě je v případě japonské religiozity používat, jen je potřeba jejich přesné vymezení.

Právě synkretistické smýšlení a japonská náboženská diverzita mě dovedla i k tématu nových náboženství. V západním světě se s něčím obdobným příliš nesetkáváme, což může být zapříčiněno hlavně velkými monoteistickými náboženstvími, která v historii převládala (i když docházelo k jejich štěpení). V novodobých dějinách pak nové denominace většinou nedosáhnou většího růstu, naopak některým novým náboženstvím se podařilo získat i miliony věřících dokonce po celém světě.

Samozřejmě ne vždy musí být nové náboženství úspěšné nebo populární. Negativně se jak do historie, tak i do smýšlení japonské společnosti zapsala sekta Óm Šinrikjó. Teroristický

útok v tokijském metru roku 1995 byl vyvrcholením ilegální činnosti plné násilí a manipulace s lidmi. Společnost začala být na pochybách, jestli je Japonsko stále tou bezpečnou zemí, jakou znali. Předešlá mladá generace byla hybným kolem v těchto událostech, a proto mne zajímá, jestli by současní mladí mohli být stejně lehko ovlivnitelní, nebo jsou s činností Óm obeznámeni a raději se novým náboženstvím vyhýbají.

Praktická část se bude zaměřovat na výsledky sociologického dotazníku, které pomohou určit postoje současné mladé generace vůči náboženství. Následně porovnám výsledky dotazníku s výsledky z šetření ISSP [1] zaměřeného na náboženství v Japonsku. Šetření ISSP bylo konáno v mnohem větším měřítku než mé vlastní, nutno však říct, že se zaměřovalo na všechny věkové kategorie. Rozhodně je tak hodnotným zdrojem v rámci trendů panujících v japonské společnosti obecně.

[1] Zkratka pro: International Social Survey Programme

2 Teoreticko-metodologický rámec

Na náboženství a religiozitu se dá nahlížet z mnoha úhlů. Mezi vědy zabývající se touto problematikou se řadí teologie, antropologie, kulturologie, religionistika a v neposlední řadě sociologie. K vymezení teoretického rámce využiji sociologii náboženství, jež představuje specifickou oblast sociologie. Je zde také potřeba definovat základní pojmy, jelikož už termín náboženství je problematický. Mezi další témata, kterými se sociologie náboženství zabývá, patří sekularizace (a s tím spojený proces modernizace) nebo synkreze (související s individualizací náboženského cítění). Jednotlivé procesy popíši v případech souvisejících s japonskou religiozitou a nastíním, jakým způsobem byla Západem ovlivněna sociologie v Japonsku.

2. 1 Sociologie náboženství

Rozvoj sociologie náboženství proběhl koncem 19. století a trval až do poloviny 20. století. Řada teoretiků tehdy přispěla k sociologické konceptualizaci náboženství. Zároveň zastávali určitou verzi sekularizační teorie, kdy význam náboženství upadá v důsledku racionalizace a modernizace společnosti. Sociologický výzkum se odehrával hlavně v Evropě, diskuze se tak uskutečňovala především v německých nebo francouzských kruzích a badatelé mezi sebou příliš nespolupracovali (Nešpor a Lužný, 2007, str. 32).

Obecná teorie sociologie náboženství byla ve většině případů zaměřena na křesťanství. Až později se výzkum zaměřil i na jiná náboženství, což silně ovlivnilo definici samotného slova. Buddhismus, hinduismus nebo různá šamanistická uskupení najednou nevyhovovala vědeckému vymezení tehdejší doby. Sociologie se proto snažila určit hranice termínu náboženství, kdy každá z nich má své klady a zápory. Náboženství můžeme definovat třemi způsoby: substantivní, funkcionální a polytetické.

2. 1. 1 Substantivní definice náboženství

Substantivní definice pochází už z prvotních antropologických a sociologických debat, jak náboženství charakterizovat. Émile Durkheim vymezil náboženství jako sjednocený systém věrouk závislý na posvátnostech, jež jsou oddělené od našeho světa a zároveň mohou být zakázané. Jedná se o praktiky a přesvědčení začleňující člověka pod jednu morální komunitu, tedy církev. Na první pohled se zde objevuje problém etnocentrického zatížení, protože bychom mohli vyřadit většinu světových náboženství. Další myslitelé se poté snažili přispět do debaty se svými definicemi skrze nadpřirozeno, spiritualitu, nebo dokonce přes víru

v super člověka. Sice tak dokázali zahrnout i jiná náboženství, než jsou jen ta Západní, ale stále nenašli ucelenou definici (Hamilton, 2001, str. 14–15).

Robin Horton předešlé snahy o vymezení termínu náboženství popsal jako snahy o nalezení něčeho, co není možné. Přesněji řečeno určit podstatu existence náboženských entit tak, aby byla univerzálně aplikovatelná. Zároveň ale nabízí definici, která se problémům tohoto typu vyhýbá a vyjadřuje náboženství v rámci náboženských aktivit. Ve zkrácené verzi by se na náboženství mělo pohlížet jako na prodloužení lidských sociálních vztahů mimo samotné meze čistě lidské společnosti (Hamilton 2001, str. 17–18).

Výše uvedený přístup vede i k určování znaků, jež náboženství většinou vykazují. Mezi ně bychom mohli zařadit náboženské uvědomění, příslušnost k náboženské skupině, nebo přijmutí sociálních norem. Dosáhnutí univerzální shody u všech náboženství se jeví velice obtížným, ne-li skoro nemožným. Při charakterizování náboženství se substantivní definice neohlíží na náboženskou diverzitu, čímž vyřazuje i tradiční náboženské formy z jiných kulturních prostředí (Nešpor a Lužný, 2007, str. 16–17).

Substantivní definice se potýká s několika problémy. Etnocentrismus, neschopnost vytvoření univerzálního konceptu, příliš malý záběr. Přesto ale dokáže určit základ vymezení termínu náboženství. V návaznosti debata pokračovala a dala tak vzniknout i dalším definicím.

2. 1. 2 Funkcionální definice náboženství

Oproti substantivním definicím, jež vyjadřují, čím náboženství ve své podstatě je, se objevila definice funkcionální, která uvádí, co náboženství činí. Funkcionální definice jsou často považovány za „inkluzivní“, protože zahrnují velké rozpětí jevů do koncepce náboženství. Jedná se o přespříliš obecnou definici, kdy se za náboženství považují i uskupení, jež proti náboženství ze svého principu vystupují. To platí třeba pro komunismus[2] (Hamilton 2001, str. 19).

Příkladem může být definice Johna M. Yingera, kde jsou za náboženství považovány vyznání a praktiky, kterými se skupina lidí vypořádává s ultimátními problémy lidského života. Nejenže by do definice mohly spadat nacionalistické ideologie, mohla by to být i skupina fanoušků na fotbalovém zápase, nebo obdivovatelé popové hvězdy. Hlavním problémem je zde vymezení slov „ultimátní problémy lidského života.“ Pro mnoho lidí je

[2] Komunismem je zde myšlena jeho skutečná podoba v zemích, kde je, nebo dříve byl nastolen. Nejde o marxistickou ideologii, která byla v rámci komunistické diktatury pozměněna.

důležité užívat si života, jak jen to jde, aniž by musel zahrnovat bolest nebo jiná strádání. „Ultimátní problémy“ jsou ale závislé na kulturním prostředí, což je z dlouhodobého hlediska částečně založeno na určitém náboženství. Ve výsledku dochází k zacyklení samotné definice náboženství (Hamilton 2001, str. 19).

Od funkcionálních definic se upouští právě z důvodu obecnosti, zacyklení, ale i pro neempiričnost tvrzení. Při snaze obsáhnout většinu náboženství z celého světa nakonec zahrnuje i případy, které bychom za náboženství ani nikdy nepovažovali. V porovnání se substantivní je funkcionální definice naopak příliš obšírná. Mezi ně bychom poté mohli vložit definici polytetickou využívající hlavně obsáhlých seznamů znaků náboženství.

2. 1. 3 Polytetická definice náboženství

Předešlé definice uváděly pouze jeden z atributů, které náboženství může nést. Polytetická definice se oproti tomu snaží náboženství vymezit skrze více znaků, což vede k začlenění různorodých náboženských tradic z celého světa. Nejdříve jsou určeny části, jež mají společnou podobnost, ale neplatí pro všechny členy dané skupiny. Zároveň s tím vzniká nespočet podkategorií, které se navzájem překrývají. Jedná se o takzvanou „rodinnou podobnost“ [3] (Hamilton 2001, str. 20–21).

Na základě rodinné podobnosti jsou tvořeny seznamy toho, co by mělo být předmětem náboženství. Mytologie, víra v jednoho Boha, rituály jsou jen příklady znaků, které mohou mít některá náboženství společné. Různí sociologové mají rozlišně dlouhé seznamy, pomocí kterých dokáží začlenit odlišné světové „tradice“ do kategorie náboženství. Počet jednotlivých atributů by se v teorii mohl neustále rozšiřovat, což je možnou nevýhodou (Hamilton 2001, str. 20–23)

Polytetická definice rozhodně řeší určité problémy monotetických definicí (tedy substantivní a funkcionální), ale zároveň se potýká s jinými potížemi. Například, co přesně určuje, kolik znaků musí náboženství vykazovat, aby za náboženství mohlo být považováno? Má se jednat o více znaků, nebo postačí jeden? Řešení nabízí již zmíněná rodinná podobnost, přes kterou se dostaneme k prototypickému přístupu. Pokud bychom za prototyp považovali monoteistická náboženství jako je křesťanství, islám nebo judaismus, mohli bychom od nich odvíjet společné prvky a aplikovat je na ostatní instance (Hamilton 2001, str. 23).

[3] Obecně používaný princip pro kategorizaci prvků. Využívá se i v jiných vědeckých odvětvích, jako je například lingvistika.

Prototyp založený na západních náboženstvích je samozřejmě zatížený etnocentrismem, stejný problém by nastal i vice versa, kdybychom na základě východoasijských náboženství chtěli definovat křesťanství nebo islám. Prototyp náboženství slouží pouze jako nástroj pro kategorizaci, a i když je polytetická definice s pomocí prototypů zdá se nejlepším způsobem, jak určit termín náboženství, tak by se stále dala zpochybňovat. Jedná se o neskutečně komplexní záležitost, pro kterou neexistuje jednoduché řešení.

Termín náboženství nelze přesně a jasně definovat, ale v předešlých odstavcích jsou popsány jednotlivé úhly pohledu, jak k problematice přistupovat a jakým způsobem se debata vyvíjela.

2. 1. 4 Etnocentrismus

Sociologie náboženství do konce 90. let měla spíše nést název sociologie křesťanství. Tento etnocentrický způsob byl dlouho silným nedostatkem a dodnes částečně ovlivňuje sociologii náboženství. Výzkum z této doby často čerpal z křesťanství např. při používání termínu sekta, či církev v jiném kulturním prostředí, čímž přispěl k bádání ohledně nových náboženských hnutí na Západě, ale i na Východě. Sociologie náboženství ovšem zamrzla v bodě svých počátků a přenechala studium ostatních náboženských tradic kulturním, nebo sociálním antropologům (Nešpor 2007, str. 172).

Koncem minulého století došlo k výrazným změnám, kdy se sociologie náboženství vydala cestou spolupráce s jinými vědami zkoumajícími náboženství – zejména religionistikou, sociální a kulturní antropologií, kulturologií a dalšími. Současně se snaží pojmout změny v obecné sociální teorii týkající se pojetí druhé, reflexivní modernizace.[4] Za zmínku stojí hlavně dva jevy, globalizace (společně s procesem dekolonializace) a reflexivní modernita (spojená s procesem individualizace). Nejedná se o žádnou novinku na poli teorie formování moderní společnosti, ale novým je hlavně jejich význam, který je jim v sociologii, potažmo společnosti, přičítán (Nešpor a Lužný 2007, str. 173).

Etnocentricky je silně zatížená i sekularizační teze, se kterou sociologie náboženství pracuje už od svých počátků. I když se jedná o západní teorii, zůstává otázkou, zda k jevu dochází i v jiných kulturních prostředích. Sekularizaci rozděluji na dva typy, kdy je uvádím

[4] První modernizací byl přechod společnosti od feudální k industriální, kdy například došlo k rozdělení mužských a ženských rolí. Typické byly společenské třídy, centralizovaná státní moc a dělba práce. Oproti tomu je za druhou modernitu považován přechod k individualismu, kdy není člověk omezován svým sociálním zázemím. Zároveň není vázán pouze k jedné skupině a může si za svůj život vybírat, co se jeví zrovna výhodným.

ve spojitosti s japonským náboženstvím. Jsou jimi sekularizace společnosti a sekularizace náboženství.

2. 1. 5 Sekularizace společnosti

Pojem sekularizace je sám o sobě problémový, jelikož se na něj dá pohlížet z několika sémantických rovin. V prvé řadě byl spojený s vyvlastňováním majetků církve na západě. Takto byl vůbec prvně použit a obecně označoval „přechod“, přesun, přemístění osob, významů, funkcí apod. Druhou rovinou je návrat náboženské osoby opouštějící klášterní život a vracející se do světa, čímž se stává osobou sekulární. Posledním je poté význam, kdy se svět teologicky dělil na „tento“ a „jiný“, kdy „tento svět“ se ještě dělil na sféru náboženskou a sféru sekulární (světskou). To samozřejmě vedlo k nespočtu nedorozumění v bádání ohledně sekularizace (Nešpor a Lužný 2007, str. 78).

Od 60. let minulého století se sociologický výzkum náboženství odvíjel od sekularizační teze. Základní teorie uváděla, že sekularizace je součástí přechodu od tradiční k moderní společnosti. To vycházelo ze dvou typů sociální organizace – společenství a společnost. Podle Bryana R. Wilsona, zabývajícího se podrobně touto problematikou, má náboženství kořeny ve společenství, kde se jedná o lokálně omezenou skupinu lidí, kteří si mezi sebou vytvořili intenzivní a bezprostřední kontakt. Na druhé straně je pak společnost, založená na neosobních vztazích, kdy všechno lokální ztrácí svůj význam (může jít o řemeslo, výrobu, zvyky, nebo i dialekty). S tím, jak se přeměnila sociální organizace, tak svoje zakotvení ztratilo i náboženství, jelikož je založeno na úrovni tradičního společenství (Nešpor a Lužný 2007, str. 79).

Náboženství bylo natolik prostoupeno nadpřirozeným, že skrze něj lidé vymezovali sebe, svůj původ, ale i sociální uspořádání nebo osud. Náboženský symbolismus byl v tradičním společenství všudypřítomný. Bída nebo prosperita byla způsobována vyšší mocí, ať už se jednalo o magii nebo prokletí. Bryan R. Wilson tvrdí, že v moderní společnosti nadpřirozeno spolu s jeho prvky ztratilo význam, čímž přišlo o důležitost i náboženství. Sekularizace znamená nejen vyvlastnění majetku a ztrátu moci náboženských subjektů, ale i jejich úpadek. Rituály, kouzla, kázání o spiritualitě atd. jsou postupně nahrazována racionalitou moderního světa (Nešpor a Lužný 2007, str. 80).

Debatu také rozšířily dva postoje ohledně pluralistického a monopolistického náboženského života. Podle teorie dochází v zemích, kde se vyskytuje vícero náboženství,

k větší podpoře náboženství a také k vyšší religiozitě. V diskurzu zároveň najdeme názory, že je tomu právě naopak. Zda je pluralismus pozitivním jevem podporujícím náboženskou vitalitu záleží na mnoha faktorech. Regionální vymezení, kultura nebo i státní regulace v některých případech podporují religiozitu, v jiných zase ne (Hamilton 2001, str. 198–200).

Sekularizační teze je spojená se Západním světem. Je proto otázkou, zda k sekularizaci, jakožto jevu, ke kterému může docházet částečně skrze přechod od tradičních společenství k moderní společnosti, může docházet i v zemích jako je Japonsko. Právě náboženský pluralismus by mohl být příčinou, proč o sekularizaci případně můžeme hovořit. Známý fakt například poukazuje na určitou zvláštnost ohledně vnímání Japonců vůči náboženství. Většina se označuje za nevěřící,[5] což je s velkou pravděpodobností důsledkem náboženského pluralismu. Z toho důvodu je na místě se pokusit použít sekularizační tezi i v japonském prostředí.

Jak už bylo výše zmíněno, sekularizační teorie byla adresována hlavně do evropského prostředí. V japonském prostřední bychom konkrétně o sekularizačních jevech mohli mluvit například s otevřením Japonska v roce 1868, kdy se tradiční společnost začala měnit na moderní, nebo po konci 2. světové války, kdy došlo k oddělení světského od náboženského. V dnešní době pak dochází k individualizaci náboženského cítění a víra se stává soukromou záležitostí. Kvůli globalizaci a reflexivní modernitě k sekularizaci obecně nedochází takovou měrou, jaká se očekávala.

2. 1. 6 Sekularizace náboženství

Když budeme mluvit o sekularizaci náboženství v Japonsku, je nutné uvést příklad nových náboženství (*šinšúkjó* 新宗教). Nová náboženství začala vznikat v předválečném období, kdy se zaměřovala hlavně na morální hodnoty spojené s komunitním životem. Oproti tomu novější náboženství (*šinšinšúkjó* 新新宗教), která začala vznikat v 70. letech 20. století, se zaměřovala na hustě zabydlená centra měst, a především na mladé lidi, kdy hlavním prvkem většinou bývá důraz na individualitu člena, než na rodinné nebo skupinové vztahy. Další součástí je například pesimistické pojetí světa. I když se nemusí jednat o apokalyptické doktríny, tak není nezvyklé, že jsou smíření s koncem společnosti v nepříliš daleké budoucnosti (Sugimoto 2009, str. 158).

[5] Základním kamenem úrazu už je samotný pojem věřící/nevěřící, a proto bylo vždy důležité správně položit otázku. Japonec se například považuje za nevěřícího, přestože šintó nebo buddhismus chová tzv. „v úctě“.

Nová i novější náboženství ve většině případů začínají s velice charismatickým vůdcem, který získává následovníky skrze svou výřečnost nebo léčitelské schopnosti. Jak ale náboženství „stárne“, vytrácí se původní dynamika a dochází k institucionalizaci (Hirochika Nakamaki 2003, str. 52).

Trend institucionalizace vede k sekularizaci samotného náboženství, protože se snaží oslovit co největší počet lidí a pokouší se být co nejatraktivnějším. V moderní době se projevuje hlavně upřednostňováním komunitního vyžití s aktivitami obohacujícími život jednotlivce a náboženské praktiky se dostávají čím dál více do pozadí dané organizace.

Vliv mají i další faktory jako jsou globalizace, demografické rozložení nebo urbanizace. Měnící se japonská demografie, kdy obyvatelstvo stárne a klesá porodnost, ústí v postupné stárnutí věřících nových náboženství. Jsou tak nucena k modernizaci svých praktik, aby tím nalákala nové mladé členy. To jim pak umožňuje instituci udržovat a případně rozšiřovat, protože často mají tendenci být světovým náboženstvím. Nejaktivnějšími členy se stávají hlavně ženy (předpokládá se, že až dvě třetiny), ovšem se změnou pracovní činnosti se náboženské praktiky uzpůsobily životnímu stylu všech členů. Proto se většina setkání pořádá večer, o víkendech nebo při svátcích. V 50. a 60. letech 20. století také napomáhala popularizaci nových náboženství urbanizace, kdy se při přesvědčování využívalo vykořenění jedince z rodinných, nebo sousedských vztahů. To, co ale dříve fungovalo, se po roce 1995 změnilo, kdy se vůči čemukoliv náboženskému vytvořila „alergie“, i díky ultrateroristické činnosti Óm šinrikjó (オウム真理教), nebo agresivním náborovým praktikám Sóka gakkai (創価学会) (Gagné 2017, str. 158).

Sekularizace náboženství je jev, při kterém se náboženská instituce snaží profilovat jako něco nového, svěžího nebo neagresivního. Vychází vstříc moderní době a uzpůsobuje svou činnost dnešní společnosti. Ve výsledku se může stát komunitou lidí, kteří ho ani za náboženství nepovažují.

2. 2. Sociologie náboženství v Japonsku

Západní sociologie náboženství silně ovlivnila v začátcích svůj japonský protějšek. Snaha o použití západních metod a termínů v japonském prostředí vytvořila určitý základ, na kterém poté sociologie náboženství v Japonsku stavěla. Debata se následně snažila odpoutat od západní teorie a vytvořit nové kategorie specifické pro japonské náboženství. Je nutné

zmínit i základní jednotku důležitou pro japonskou sociologii obecně, tedy koncept *Ie* (家) a zároveň je potřeba uvést termín synkreze, jenž je protknutý japonským náboženstvím už skoro od počátků.

2. 2. 1 Použití západních a dalších metod

V Japonsku nastává problém už s termínem „náboženství." Japonské slovo, které se používá je *šúkjó* (宗教). Jde o slovo tvořené ze dvou znaků – *šú* (宗), sekta nebo náboženské vyznání, a *kjó* (教), učení nebo doktrína. V 19. století, kdy docházelo k modernizaci, se Japonsko v mnoha oblastech střetávalo se Západem (i křesťanskými misionáři), a právě proto bylo slovo odvozeno z obecného konceptu a pohledu křesťanské teologie tehdejší doby. Křesťanští misionáři náboženství definovali jako útvar s jasnými hranicemi. Termín *šúkjó* původně označuje rozdělení náboženského světa od světa společenského, kulturního. Mezi jeho prvky patřila i věrnost pouze pro jednu náboženskou instituci, což samo o sobě bylo něco, co šlo proti běžnému japonskému náboženskému chování. Termín *šúkjó* tak vyčleňoval spoustu jevů spojených s náboženským životem Japonců (Reader 1991, str. 13).

Z předešlého odstavce vyplývá, že označení náboženství (*šúkjó*) už od dob modernizace a definování náboženství neodráželo skutečnost japonské společnosti. Jedná se o jeden z důvodů, proč se Japonci neoznačují za věřící, i když vykonávají nespočet náboženských aktivit. Bylo by ale kontraproduktivní termín *šúkjó* nepoužívat, nebo nespojovat s pojmem náboženství, protože se jedná již o dlouhodobě zažité pojmenování.

Japonské náboženství bylo zkoumáno hlavně ze dvou pohledů. Antropologický a sociologický pohled na jedné straně, nebo religionistický na straně druhé společně s odborníky na buddhismus. Rozdíl mezi přístupy je nejvíce viditelný hlavně ve studiích moderního japonského buddhismu, kdy se antropologové a sociologové zaměřovali na nová náboženství a rituály, kdežto buddhologové celou moderní část ignorovali a více se soustředili na historii. Buddhologové se moderním buddhismem nechtěli zabývat, protože považovali japonský buddhismus za upadající, a proto se raději soustředili na „staré texty a tradici." Oproti tomu antropologové/sociologové soustřeďující se na rituály přišli s koncepcí, že buddhistické rituály by měly být vnímány spíše jako lidová tradice (Sugimoto 2009, str. 151–152).

Šintó se potýkalo s podobnými problémy jako buddhismus, kdy degenerace náboženských praktik byla hlavním tématem diskuzí. Na rozdíl od buddhismu odborníci brali šintó jako lidové náboženství a považovali úpadek za výsledek modernizace a urbanizace. Premisa úpadku je založena na esenci japonské kultury existující v komunitních aktivitách, které se ale čím dál více zjednodušovaly společně s rozpadem komunit a ztrátou znalostí o tradičních rituálech. Studie šintó se tak upínaly na japonský venkov jako na „esenci" japonské kultury (Sugimoto 2009, str. 152).

Dalším problémem, s nímž se japonská sociologie náboženství potýkala, byla západní terminologie, kdy církev nebo sekta neměla v japonském prostředí svůj jasný protějšek. V japonské historii se nikdy nevyvinula církevní instituce porovnatelná s evropskou katolickou církví. I za doby tokugawského šógunátu (*tokugawa bakufu* 徳川幕府, 1600–1867), kdy byl buddhismus stanoven jako hlavní náboženství, tomu bylo daleko od jednotné „církve." Existovalo na 30 různorodých buddhistických „řádů", které mezi sebou soupeřily o podporu šógunátu, o politický vliv a o autoritu. Během restaurace Meidži (明治, 1868–1912) se státní šintoismus ani nepovažoval za náboženství, takže ani tehdy nebyla ustanovena „církevní instituce" jako v západních zemích. Sociologie náboženství byla japonskými vědci dlouhou dobu přehlížena, jelikož západní sociologie nedokázala reflektovat japonskou realitu (Yanagawa, Abe, a Swyngedouw 1978, str. 6).

V 70. letech 20. století přišel Ikado Fudžio (井門富二夫) s přístupem, kterým rozdělil japonské náboženství do čtyř úrovní podle praktikování náboženských aktivit. Kulturní, institucionální, organizované a individuální. (Yanagawa, Abe, a Swyngedouw 1978, str. 10)

Podle Ikady se do kulturní úrovně zařazují společenské tradice, například návštěva svatyň na Nový rok, nebo návštěva a udržování hrobů na buddhistický svátek *Bon* (盆). Za institucionální považuje vazby mezi domácnostmi a buddhistickými chrámy, spolu se systémem šintoistických svatyň. Jde o instituce, do kterých se člověk takzvaně „narodil." Na druhé straně jsou pak organizovaná náboženství, do nichž člověk vědomě vstupuje s ohledem na jeho osobní zkušenosti. Mezi ně patří hlavně nová náboženství se svou strukturou a organizací nejvíce podobající se západním církvím/sektám. Poslední je úroveň individuální, kdy se člověk obohacuje skrze spirituální časopisy, nebo literaturu, jež se věnuje

sebezdokonalování, duševnímu zdraví apod. (v dnešní době bychom sem mohli zařadit i tematická masmédia) (Yanagawa, Abe, a Swyngedouw 1978, str. 10).

2. 2. 2 Koncept Ie

Nejdříve bych zde chtěl uvést civilizační teorii, kterou definoval Murakami Jasusuke (村上泰亮). Odvíjí civilizační typy od počátku zemědělské revoluce. Jedná se kategoricky o prvotní „historické civilizace“, kam spadá Řecko, Řím, Indie a Čína. Ty byly vytvořeny „setkáním“ zemědělského a kočovně-pasteveckého způsobu života. Charakteristickým pro ně byla duální sociální struktura založena na příbuzenských vztazích. Společně s náboženstvím, filosofií a právem došlo k začlenění do imperiálního nebo státního soukolí. Druhým typem jsou „sekundární civilizace“, známé ovlivněním od „mateřské“ civilizace (v japonském případě čínskou, v evropském pojetí zase římskou), ale přesto odolaly celkové asimilaci. Dalším jejich rysem je decentralizace moci. Mezi jmenovanými sekundárními civilizacemi je ale rozdíl. Evropa má ve svém jádru feudalismus, kdežto Japonsko je ve své podstatě společností s konceptem Ie (Lebra 1985, str. 57–58).

Koncept Ie si prošel bohatou historií, kdy se dlouhou dobu prolínal společně s konceptem *udži* (氏), než se stal dominantním. Dala by se o tom napsat celá práce, ale pro účel této postačí shrnutí vývoje významu slova a samotné podoby Ie, která bývá kvůli překladu mylně interpretována.

Slovo Ie je v angličtině překládáno jako „family“ tedy „rodina.“ Původně ale slovo takový význam neneslo, spíše se jednalo o „domácnost“ nebo přesněji „udržitelnou správní jednotku.“ Ve starověku byly aristokratické klany rozdělovány do menších správních jednotek, kterým se říkalo Ie. Ve středověku pak pod vlastníka Ie spadala půda, podřízení (rolníci, služební apod.) a jiné statky. Ve středověku mělo Ie mnohem větší význam než rodina a dnešní pohled na tomto faktu staví. Zůstává pravdou, že za dob tokugawského šógunátu byla samurajská Ie považována za rodinu. Oproti silně soběstačným Ie z období válčících států (sengoku džidai 戦国時代, 1467–1615) ale byla považována za tzv. „mini-ie.“ Největším problémem se stalo vytváření zákonů za doby Meidži, kdy se smíchal západní koncept individuálního osobního vlastnictví se samurajskými Ie z období Tokugawa (Murakami 1985, str. 414).

V dnešním světě Ie nejčastěji znamená dům. Slovo *Ie* (家) a složeninu, v níž se znak nachází, *kazoku* (家族), znamenající opravdu rodinu jako takovou, však doprovází rozdílné nuance. Běžný Japonec používá slovo *kazoku* v rámci blízké nukleární rodiny. O *Ie* pak mluví ve spojení s událostmi (např. svatba, pohřeb), na které se dostaví i vzdálenější rodina. Poslední použití znaku se uplatňuje v souvislosti s firmami, popřípadě korporáty, kdy *ikka* (一家) označuje jak samotnou firmu (např. *Tojota ikka* トヨタ一家), tak i její dceřiné organizace. Z užití je více než patrné, že Ie je něco mnohem rozsáhlejšího a organizovanějšího než jen rodina (Murakami 1985, str. 415).

Ie je i základním konceptem pro sociologii náboženství v Japonsku z důvodu jeho souvislosti s uctíváním předků. Od zbytku Asie se liší způsobem, že „domácnost“ není spjata s pokrevní linií, ale je spjata s linií genealogickou. Aby uctívání předků v rámci Ie mělo možnost kontinuity, musí být splněny tři podmínky. To, že je samo o sobě sociální institucí, dalším je podpora náboženské struktury a posledním je důležitost analýzy sociálních podmínek, protože se jedinec nevyhne kolektivním a jiným vztahům (Yanagawa, Abe, a Swyngedouw 1978, str 18).

Je běžné, že moderní nukleární rodiny začnou uctívat své předky až po úmrtí bližšího člena. Zároveň začnou hledat vztah vůči svému Ie třeba snahou zjistit pod jakou buddhistickou instituci spadají.

2. 2. 3 Synkreze náboženství

V prvé řadě zde uvedu definici z Oxfordského anglického slovníku, abychom dostali představu, co termín synkreze, popřípadě synkretismus, znamená.

„Synkretismus – Pokus o sjednocení, usmíření různorodých nebo opačných principů, či praktik, a to obzvláště ve filosofii nebo náboženství.“ [6]

(OED b.r.)

Z pohledu sociologie se jedná o spojení dvou či více náboženských tradic, které se navzájem obohatí a dají vzniknout nové formě, nebo úplně novému náboženství.

V japonském případě můžeme o synkrezi mluvit už od raných dějin. V 6. století n.l., kdy se buddhismus z tehdejšího království Päkče dostal do Japonska, se i přes původní nesoulad asimiloval s šintoismem. Ve výsledku se stala systémem podporujícím imperiální pořádek pod doktrínou, která je známá jako *hondži suidžaku* (本地垂迹). Japonská *kami* (神, šintoistická božstva) byla začleněna do buddhistického systému jakožto ztělesnění buddhistických božstev. Japonsko si tak vytvořilo silně integrovanou buddhisticko-šintoistickou náboženskou strukturu. Nebylo a stále není ojedinělostí, že Boddhisatvové[7] jsou ve svatostáncích po boku s kami. Obě náboženství tak neztratila svou identitu, i když buddhismus jasně dominoval a šintoismus byl silně ovlivněn konfuciánskými, taoistickými, nebo „jinovými“ prvky z Číny (William H. Harrison 2014, str. 5).

Následně postavení šintoismu upadalo jako výsledek integrace buddhismu. V 17. století za vlády tokugawského šogunátu se i šintoističtí kněží s jejich rodinami museli registrovat v buddhistických chrámech a být pohřbíváni buddhistickými mnichy, což fungovalo až do restaurace Meidži, kdy mezi imperiální politiku patřilo tzv. *šinbucu bunri* (神仏分離), neboli odloučení buddhismu od šintoismu. Došlo k úplnému rozdělení, aby mohla vzniknout nacionalistická ideologie zaštiťující císařství, tedy státní šintó. Skončilo tak období velice úspěšné synkreze provázející japonské náboženství už od raných počátků (William H. Harrison 2014, str. 5).

[6] Původní znění: Attempted union or reconciliation of diverse or opposite tenets or practices, esp. in philosophy or religion

[7] Ti, co jsou na cestě stát se buddhou, nebo odmítli buddhovství, aby pomáhali ostatním na cestě k osvícení

Po 2. světové válce se situace znovu změnila a došlo k oddělení náboženství od státu. Koexistence božstev buddhistických a šintoistických, ať už v chrámech nebo svatyních, ovšem trvala po celou dobu až dodnes. Můžeme si to ukázat například na chrámu Nakajama (中山寺) nacházejícím se v Takarazuce (宝塚). Vedle hlavní bohyně Kannon (観音), ke které se věřící obrací ohledně záležitostí v těhotenství, ať už jde o klidné početí nebo o zdraví dítěte, je zde uctíván Buddha Dainiči (Dainiči Njorai 大日如来), nebo sedmero bohů štěstí. Mohou nám ukázat, jak je synkreze v japonském náboženství všudypřítomná. Taoistického původu je bůh spokojenosti a velkorysosti, Hotei (布袋), bůh dlouhověkosti, Džuródžin (寿老人) a bůh oblíbenosti, Fukurokudžu (福禄寿). Buddhistický je Daikokuten (大黒天), ztělesnění bohatství a Benzaiten (弁才天)[8], bůh hudby a umění.[9] Posledním je etnické japonské božstvo, Ebisu (恵比寿), které přináší prosperitu a vede člověka k upřímnosti. Rozdílná náboženství se v chrámu díky synkrezi stala uctívaným celkem (Reader 1991, str. 150, 165).

V dnešní době se japonský náboženský dynamismus projevuje hlavně v nových náboženstvích, kde přetvářejí tradiční náboženské myšlenky plné sentimentu pro moderní svět a jeho uspěchanost, nebo jiné strasti. Některá si více osvojila šintoistické prvky, např. Tenrikjó (天理教), které se inspiruje šintoistickými svatyněmi, očistnými rituály, nebo „znečištěním“ duše a těla. Jiná např. Reijúkai (霊友会), Riššókóseikai (立正佼成会) a Sóka Gakkai si zase zakládají na interpretacích lotosové sútry a považují se za obrodu pravé podstaty Buddhismu. Všechna ale sdílí obdobné charakteristiky spojené s obecnou japonskou náboženskou tradicí. Mezi ně by patřilo již zmiňované uctívání předků spojené s konceptem Ie, karmické zákony, nebo individuální hledání smyslu života. Samozřejmě vliv nekončí jen u japonského prostředí. Nová náboženství přejímají i prvky západního světa. Ať už jde o křesťanství, nebo na opačné straně o okultní skupiny (Reader 1991, str. 197).

Synkreze náboženství má v japonském prostředí bohatou historii. Synkreze šintoismu a buddhismu nebyla oslabena ani při pokusech o jejich rozdělení a dodnes se tak obě náboženství asimilují. Nehledě na vnímání věřících, jež bez uvědomění vykonávají šintoistický zvyk před sochou buddhistických božstev, nebo naopak.

[8] Také známý pod jménem Benten.
[9] Prapůvodně hinduistické božstvo, ale do Japonska vstoupilo s Buddhismem.

2. 2. 4 Společenská synkreze

Za společenskou synkrezi je v práci považována benevolence věřících vůči odlišným náboženským tradicím, na které se při různých životních situacích spoléhají. Vybírají si takovým způsobem, jaký je pro ně v daném případě nejbližší. Ať už jde o prosby při těžkých zkouškách, kdy studenti žádají božstva o štěstí, nebo o individuální spirituální vyžití, kdy kupříkladu nová náboženství nabídnou potřebný duchovní rámec.

Nejlepší je se na japonské náboženství podívat lehce ekonomickým způsobem. Buddhismus a šintoismus bychom zařadili na stranu výrobců, kdy poskytují svým konzumentům rituály a nauky jako hotové produkty. Následující příklad může být ukázkou. Existuje určitá náboženská organizace. Zakladatelé zásobují organizaci produkty nebo informacemi. Věřící jsou členy a zároveň konzumenty, ale přitom nakupují od více výrobců. To ukazuje i statistika Agentury pro kulturní záležitosti (*bunkačó* 文化庁), podle které je populace věřících dvakrát tak větší než reálná populace Japonska. Důvodem je samozřejmě příslušnost Japonců k vícero náboženským institucím, což ale neznamená, že by Japonci náboženství nebrali vážně, ale spíše využívají, jako konzumenti, více částí z nabízených možností (Hirochika Nakamaki 2003, str. 11–12).

Ekonomické podobenství názorně ukazuje náboženskou skutečnost věřících v Japonsku. Otevřenost synkrezi je jedním z charakteristických rysů formujících japonské náboženství. I lidé příslušící k novým náboženstvím, jež v některých případech hlásají opuštění jiných věrouk, často na doktrínu nedbají a vykonávají nadále šintoistické, nebo buddhistické rituály.[10] Nejedná se o malou oddanost k víře, ale silně zakořeněnou náboženskou tradicí. Jedinec se rozhoduje na základě různých zkušeností a životních událostí, což vede k jeho individuálnímu pojetí víry (Hirochika Nakamaki 2003, str. 11–12).

V Japonsku není neobvyklé slyšet frázi „Narodil se jako šintoista, zemřel jako buddhista." Je běžné, že novorozenci jsou požehnáni kami v šintoistických svatyních. Stejně jako při úmrtí člena blízké rodiny je samozřejmostí se obrátit na buddhistický chrám ohledně uspořádání pohřbu. Nemusí se jednat jen o v Japonsku dominantní náboženství, v dnešní době je populární se vdávat po stylu západní křesťanské svatby. Stejně tak i třeba dodržování doktríny nových náboženství (Reader 1991, str. 7).

[10] Jiná *nová náboženství* k tomu ale naopak vybízejí spolu s dodržováním jejich vlastních doktrín.

Se společenskou synkrezí je spjatý již dříve zmíněný fenomén globalizace a reflexivní modernity, jež nastíním v následující kapitole, kde proberu i další faktory ovlivňující náboženské cítění předešlé i dnešní mladé generace.

3 Předešlá a současná mladá generace

Zprvu je nutné vymezit termín generace a co si představit pod souhrnnými označeními jako je X a Z. Tradičně se generace určovala podle časového intervalu mezi narozením rodiče a jeho potomka, což historicky bylo okolo 20–25 let. Jak se čím dál rychleji mění společnost v odpovědi na nové technologie, pracovní příležitosti, studijní možnosti a měnící se hodnoty, tak se dvě dekády stávají nedostačujícími k určení generačních rozdílů. Generace moderní doby by se měly rozdělovat spíše na sociologickém základě, kdy lidé sdílejí srovnatelný věk a zároveň jsou utvářeni určitým časovým obdobím (McCrindle a Wolfinger 2009, str. 1–2).

Dnes více než kdy předtím jsou ale lidé propojení skrze globalizaci, a proto je možné mluvit o událostech, trendech nebo zkušenostech ovlivňujících mladé stejným způsobem v Austrálii, Americe, Spojeném království i Japonsku. Hojně využívají sociální sítě, čelí problému stárnoucí populace, mají lepší možnosti na poli vzdělání a zároveň jsou lépe finančně zajištění než kterákoliv generace před nimi. Je důležité brát v potaz nespočet sociálních ukazatelů, jež formují každou generaci. Je důležité dodat, že se o generačních vymezeních můžeme bavit u vyspělých států, u rozvojových je realita poněkud jiná (McCrindle a Wolfinger 2009, str. 2).

V práci se budu věnovat v rámci Japonska zejména dvěma generacím. Světovou klasifikací známých pod písmeny X a Z. Mohli bychom říci, že se jedná o generaci rodičů (X) a jejich dětí (Z). Obě si prošly turbulentními změnami a událostmi, které dodnes ovlivňují japonskou společnost i náboženské cítění. Mladší generaci bude adresován sociologický dotazník, který v porovnání s rešerší vlivů na starší generaci napomůže vytvořit představu ohledně případné změny postojů mladých Japonců vůči náboženství.

3. 1 Generace X

Demograficky bychom generace X mohli ohraničit léty 1965 až 1979. Generace v Japonsku, která byla „mladá“ právě v turbulentní době 90. let, je také označována jako rebelující nebo generace „Óm.“ K roku 1995, kdy proběhl sarinový útok v tokijském metru, bylo nejstarším lidem 30 let. I když mládí a stáří nemá rozhodně jasnou hranici, tak se 30 let věku stává pomyslnou mezí pro porovnání obou mladých generací (McCrindle a Wolfinger 2009, str. 1–3).

„Nová generace“ tehdejší doby nezažila chudobu a strádání generací předešlých. Život mladých lidí se točil okolo společenských aktivit se spolužáky nebo spolupracovníky. Navštěvování řetězců rychlého občerstvení ze Západu, sledování televizních obrazovek a videí, ale i poslouchání Michaela Jacksona, Madonny, japonského rokenrolu formovalo mladou generaci. Starší generace je kriticky nazývala „novým lidským druhem.“ Užívání si blahobytu doby však neznamenalo, že by mladí Japonci generace X byli progresivní. Právě naopak, ve skutečnosti byli mnohem konzervativnější, než se čekalo (Reischauer et al. 2009, str. 314).

3. 1. 1 Společenské vlivy

Vliv rodičů je jedním z mnoha společenských vlivů působících na jakoukoliv generaci. Rodiče generace X se báli, že jejich děti nebudou mít dostatečné odhodlání. Mezi chování již dříve zmíněného označení „nového lidského druhu“ patřilo například nedělání přesčasu, jen aby si mohl zaměstnanec zajít na rande. Další nálepkou se stal termín *furítá* (フリーター) vzniklého z hybridního anglicko-německého slova „free arbeiter.“ Dodnes se jedná o fenomén mladého člověka, který odmítá práci v korporátním prostředí a raději se vydá cestou práce na volné noze, nebo dočasných pracovních úvazků (Gordon 2009, str. 303).

V návaznosti je na místě se zmínit i o jiných problémech v pracovním prostředí. Smrt přepracováním se stala společenským problémem, který stále trvá. Pracovní vytížení, postavené na velkém množství přesčasů, je v porovnání s jinými státy světa neskutečně vysoké. I když tehdejší mladá generace brala práci o něco uvolněněji, pořád bylo běžné, že se pracovalo stále dlouho a s náročnými podmínkami. Život jedince se ve většině případů točil kolem firmy. Sociální vyžití tak bylo omezováno, což mohlo vést k deprivaci a případné snaze utéct mimo realitu.

Školské prostředí a princip japonského vzdělání své doby může být dalším vlivem působící na generaci X. V 70. a 80. letech 20. století se začal uplatňovat rovnostářský systém založený na úspěších v přijímacím řízení na střední a vysoké školy. Státní školy se ale jednotně nevěnovaly přípravě žáků na dané zkoušky, a proto se rodiče i žáci snažili získat jakoukoliv výhodu, aby si zajistili místo na nejlepších školách. Studenti po běžné výuce chodili ještě několik hodin na přípravné kurzy. Domů se vraceli okolo 9. – 10. hodiny večerní, a ještě je čekaly potenciální úkoly na další den. Vyčerpávající školní život navíc doprovázely negativní sociální trendy. Často docházelo k brutální šikaně mezi žáky. Zároveň se

prohlubovala propast mezi bohatými a chudými lidmi. Kdo si mohl dovolit dražší kurzy, měl větší šanci dostat se na dobře hodnocené univerzity. Na elitních vysokých školách počet studentů pocházejících z bohatých rodin významně vzrostl (Gordon 2009, str. 306).

S prasknutím ekonomické bubliny v 90. letech si Japonci začali uvědomovat, že „zázrak" plynoucí z poválečné ekonomiky nebude trvat věčně. Padající ceny akcií způsobily neschopnost splácení půjček u různých subjektů. Přední výrobní a obchodní společnosti, které investovaly do akciového trhu, skončily bankrotem. Padaly ceny půdy, což znehodnocovalo pozemky pro ručení půjček. Neúprosný kruh neúspěchů odstartoval spirálu růstu cen pozemků i komodit. V roce 1992 začala recese. Průmyslová produkce i velkoobchodní ceny začaly klesat, což se odrazilo na chování podnikatelů i spotřebitelů (Gordon 2009, str. 317–318).

Silně kompetitivní prostředí ve školském systému, japonská pracovní kultura, prasknutí ekonomické bubliny v 90. letech. To vše přispělo k nestabilitě myšlení mladé generace. Šílenství doprovázející přelom tisíciletí také sehrálo roli v náboženském cítění společnosti. Lidé začali hledat útěchu mimo tento svět, a proto se obraceli k víře, aby ventilovali svou frustraci. Z těchto důvodů mohlo dojít k radikalizaci společnosti vedoucí i k teroristické činnosti Óm Šinrikjó.

3. 1. 2 Nová náboženství

Nová případně novější náboženství byla na předešlých stránkách v různých instancích již zmíněna. Označení „nová" vůbec nemusí znamenat, že vznikla v blízké době. Některá se datují už k 30. letem 19. století a během 20. století se stala součástí běžného náboženského života v Japonsku. Jedná se o organizace, které vznikly na základě bohaté japonské náboženské tradice, ale oddělily se od hlavních proudů. Jsou chápána jako odklon, nebo alternativa k náboženským zřízením, jež jsou vázána na vládu, stát nebo sociální normy. Termín „nová" tedy spíše odkazuje na kontrast mezi „zažitým" než „starým". V návaznosti ovšem v japonském kontextu není za nové náboženství považován katolicismus nebo protestantismus, ale křesťanské organizace jako Svědkové Jehovovi nebo Mormoni, zahrnuty jsou (Reader 1991, str. 197–198).

Nová náboženství vzkvétala, protože dokázala odpovědět na spirituální vakuum a poskytla pocit komunity v hustě obydlených městech, kde šintoismus nebo buddhismus neměl silné kořeny. Napomáhala i v oblasti individuální, protože dala jedinci smysl života skrze

různé náboženské aktivity. Zároveň byla otevřena laickému pojetí víry a své členy nechala aktivně se účastnit vedení v oblastech šíření nauky nebo rituálů. Jejich „novota“ ale spočívala i ve vzezření, kdy sídla bývají v moderních budovách, které určují vzhled úměrný době. Moderní se setkává s tradičním pojetím (kosmologie, nauky), což vytváří formu nových náboženství, jež uspokojuje potřeby moderní japonské společnosti (Reader 1991, 198–199).

S ohledem na generaci X bych chtěl zmínit hlavně dvě nová náboženství, která svými činy ovlivnila společnost. Sóka gakkai se svými agresivními náborářskými praktikami a teroristické Óm šinrikjó, protože vtiskla společnosti obrázek, že nová náboženství jsou něčím potenciálně nebezpečným, čemu by se měl člověk vyhýbat.

3. 1. 3 Sóka gakkai a agresivní náborové praktiky

Vznik Sóka gakkai je věřícími považován za Buddhovo dopuštění (*bucuen*, 仏縁) a vlastně vznikla shodou náhod. Zakladatel Makiguči Cunesaburó (牧口常三郎) byl nejdříve učitelem na ostrově Hokkaido, ale později začal působit v Tokiu. Nalezl nový hodnotový systém se značným přínosem pro vzdělávání v Japonsku, ale i pro štěstí celého lidstva. Náhoda vzniku je přisuzována zejména setkání Makigučiho s tehdy téměř bezvýznamným hnutím Ničiren šóšú (日蓮正宗). Vstup do hnutí posunul Makigučiho světonázor náboženským směrem. Založil Vědecké sdružení pro výchovu vytvářející hodnoty (*Sókakjóiku gakkai*, 創価教育学会), která byla postavená na „teorii hodnot“ (*kačiron*, 価値論) určenou pro skutečné potřeby obyčejného člověka (Eliade a Hoblík 2008, str. 388–389).

Počátky hnutí se datují k 30. letem 20. století a od té doby si prošlo mnoha změnami. Po smrti Makigučiho ve vězení, kdy bylo za 2. světové války Sóka gakkai perzekuováno, se vystřídalo několik vůdců. Každý z nich byl zcela rozdílný a směřoval hnutí rozličnými směry. Historie hnutí je značně komplikovaná, a pro účel práce není příliš podstatná. Doplním jen, že základním prvkem je ničirenovský buddhismus (*ničiren bukkjó*, 日蓮仏教)[11] (Eliade a Hoblík 2008, str. 388–394).

Podstatnější jsou náborové praktiky Sóka gakkai, které byly prominentní i v 80. letech 20. století, takzvané *šakubuku* (折伏). Kořeny praktiky sahají k buddhismu, ovšem Sóka gakkai

[11] Ničiren byl buddhistickým mnichem žijícím ve 13. století, který hlásal jedinou spásu člověka skrze vzývání jména lotosové sútry. Na jeho učení vzniklo nespočet buddhistických denominací.

uzpůsobila formu modernímu světu. I když platí jen zlomek z fám nebo výpovědí svědků, tak ve své praxi náborová technika často překročila únosnou mez. Hnutí se svým způsobem snaží reagovat na náboženskou lhostejnost Japonců, nebo na sebestředné pohrdání náboženstvím běžným u intelektuálů. Zároveň odsuzují slabost a labilitu tradičních náboženství, stejně jako jiných moderních nových náboženství. Právě proto by měly být nasazovány stejné prostředky jako za časů buddhistického úpadku, kdy žil mnich Ničiren (Eliade a Hoblík 2008, str.397–398).

Šakubuku ve většině případů začíná až poté, co skupina věřících důkladně prozkoumá charakter životních podmínek přesvědčovaného, aby na základě poznatků nalezli slabá místa jedince. Nejdříve přichází na řadu „vyvracení omylu“ ve významu odhalování klamných názorů oponenta a následnému popírání za pomoci racionálních argumentů. Další technikou je vychvalování užitku z uctívání „hlavního kultického předmětu.“[12] Kritiku si ale metoda šakubuku zasloužila hlavně kvůli bezohlednému vyhrožování trestem, který je důležitým prvkem a pravidelně se používá jako poslední ostrá zbraň, když vše ostatní selže. Příkladem může být rodina prožívající velmi těžké chvíle, kdy věřící Sóka gakkai ohlašuje, že pokud se neodkladně neobrátí na pravou víru, čekají je pouze další rány osudu mnohem větší než předtím (Eliade a Hoblík 2008, str. 400).

Sóka gakkai bylo za náborové praktiky silně kritizováno, avšak dnes se snaží od násilného přesvědčování upustit. Přesto mělo nemalý vliv na tehdejší společnost s ohledem na vnímání Japonců vůči náboženství. I tak se jedná o jedno z největších nových náboženství, které čítá přes 12 milionů členů po celém světě. Zároveň byli a stále jsou úspěšní na poli japonské politiky, což nelze říct o sektářském Óm šinrikjó, jenž se svou činností velmi negativně zapsalo do novodobých dějin.

3. 1. 4 Radikální Óm šinrikjó

20. března 1995 došlo k sarinovému útoku v tokijském metru. Óm šinrikjó, fanatický náboženský kult, vypustil smrtelný nervový plyn v pěti vlacích během ranní dopravní špičky. Každý pachatel měl u sebe dva až tři plastové váčky zabalené v novinách. V předem určený čas propíchli váčky naostřenými špičkami deštníků. Ve vlacích, ve stanicích, kde zastavili, ve východech z metra se lidé dusili, zažívali křeče a také kolabovali. 11 lidí zemřelo, na 5 000

[12] Tzv. *Go honzon* (御本尊), jedná se o mandalu vytvořenou samotným Ničirenem. Její kopii je nutné umístit na buddhistický oltář v domácnosti věřícího, kdy předměty jiného náboženského rázu musí být odstraněny.

bylo zraněno. Kdyby se Óm šinrikjó podařilo vytvořit čistší formu plynu, tak by obětí mohly být tisíce až sta tisíce. Pachatelé si byli moc dobře vědomi, že konají v zájmu svého guru a jeho plánu pro záchranu lidstva (Lifton 2000, str. 10).

Okolnosti předcházející sarinovému útoku, který naprosto šokoval japonskou společnost, jsou předmětem k diskuzi. Obraz bezpečného Japonska s nízkou kriminalitou silně utrpěl. Lidé ztratili jistoty a jednání policie při prošetřování různých případů spjatých s Óm šinrikjó se nevyhnulo silné kritice. Pomalé jednání, obviňování nevinných osob, nebo věřící Óm mezi řadami policistů donášející pro svého guru jsou jen některými příklady přešlapů policie. Konec milénia také mohl přispět k radikalizaci, stejně jako vlivy působící na tehdejší mladou generaci, jež se v rebelii vymezovala vůči společenským normám.

Předtím než se rozepíši o vzniku a činnosti Óm šinrikjó, bych rád ještě zmínil obecné charakteristické rysy mileniálního hnutí, protože Óm není jediným případem v historii, ani výjimečným úkazem pouze v japonském prostředí. Mileniální hnutí mají společné prvky: světový pořádek se může v jakýkoliv okamžik změnit na základě přicházející katastrofy. Nově bude nastolen svět, kde jsou všichni zbaveni těžkostí. Svět bez zla a neštěstí. Dalším rysem hnutí je vedení prorokem, jenž zažil nadpozemské osvícení ohledně konce milénia a je vybraným jedincem pro záchranu lidstva. Posledním rysem je jistá hysterie doprovázející hnutí, kdy se myšlenky šíří velice rychle a věřící často odcházejí od běžného život, aby mohli vstoupit do „řádu.“ Hnutí podobného rázu vznikala už ve středověké Evropě, ale zařadí se mezi ně i sekty soudného dne z minulého století v různých zemích světa. (Hamilton 2001, str. 99)

Óm šinrikjó je příkladem synkretistického náboženství. Prvky pochází z buddhismu, křesťanství, ale i hinduismu. Asahara Šóko (麻原彰晃), guru a charizmatický vůdce Óm, se považoval za znovuzrození Ježíše a také za vtělení hinduistického boha Šivy. Pro širší kontext je důležité se zmínit o Asaharově životě, jelikož psychická labilita, životní neúspěchy a touha po moci napomohly vytvořit fanatika vedoucího radikální náboženský kult.

Skutečným jménem Čizuo Macumoto se narodil roku 1955 do chudé vesnické rodiny. Šestý ze sedmi dětí, narozený se zeleným zákalem. Na jedno oko neviděl vůbec, na druhé velice špatně. Společně se svým bratrem začal studovat na internátní škole pro nevidomé. Rčení: „Mezi slepci jednooký králem,“ bylo více než výstižné. Využíval svého částečného vidění, aby „pomáhal“ svým nevidomým spolužákům, kteří mu například za návštěvu

restaurace a přečtení menu platili peníze. Než vůbec dokončil studia, získal obnos ve výši 3 000 amerických dolarů, což byl pro absolventa střední školy nejen velký obnos peněz, ale i opojná droga pro mocichtivého muže (Brackett a Vostrá 1998, str. 67–68).

Asahara měl ambice dostat se na prestižní Tokijskou univerzitu, kde se chtěl věnovat buď právu nebo medicíně, avšak neuspěl. Po neúspěchu obrátil pozornost k náboženství. V roce 1978 vstoupil do sekty Agon šú (阿含宗) věnující se zejména raně buddhistickým textům, což Asaharu velmi oslovilo. Ve stejném roce založil Asahara lékárnu s čínskými bylinkami, kde byli o 4 roky později pokutováni (ve výši 2 000 amerických dolarů) společně s trestem odnětí svobody za prodávání falešných léků tradiční čínské medicíny. Asahara se tehdy ještě více přimknul k náboženství. V roce 1984 nakonec Agon šú opustil s tuctem dalších členů. Z roků strávených v Agon šú si odnesl starou učebnici jógy (*jógasútra*), jež pojednávala o sebe spasení. V začátcích Óm měla jóga důležitou roli. S malou skupinkou příznivců z Agon šú si otevřel centrum výuky jógy a nazval jej Óm, akciová společnost, později přejmenované na Óm šinsen no kai (オウム神仙の会, Společnost Óm horských čarodějů) a naposledy změněno na Óm šinrikjó (Nejvyšší pravda Óm) (Brackett a Vostrá 1998, str. 71–72).

Následně bych chtěl zdůraznit psychologickou sílu sociálních skupin, jež ovlivnila formování Óm. Často byl vnitřní konflikt člověka řešen definováním sebe samotného skrze skupinu. Mladí se snažili vyměnit dusivou rodinnou, školní i firemní atmosféru za atmosféru skupiny, která ale byla ve výsledku mnohem uzavřenější až totalistická. Skupinová totalita se v případě Óm odvíjela od vnímání reality uvnitř skupiny a vytvářela nevraživost vůči okolnímu světu. Na druhé straně odpor věřícího mířený na Óm musel být potlačován, kdy na vině byl sám věřící. Strach z vyloučení nebo ostrakizace se pro člena psychicky rovnal smrti (Lifton 2000, str. 461).

Kriminální činnost Óm postupně začala nabírat na síle. První vražda se stala neúmyslně za zdmi zařízení sekty při jednom z „očistných“ rituálů. Další vražda i vraždy, které následovaly, byly ospravedlňovány buddhistickou metodou, která podle teorie dovedla zavražděného k vyššímu stádiu bytí. Po zjištění, že bylo možné vše utajit, se Asahara odhodlal k další nelegální činnosti. Hlásal blížící se Armageddon s koncem milénia, příchod třetí světové války, nebo jiné živelné katastrofy. Sháněl chemické, biologické a atomové

zbraně hromadného ničení, aby případný konec světa mohl započít a korunovat se císařem v nově nastoleném pořádku. (Lifton 2000, str. 82–85)

Po událostech 20. března 1995 policie zatkla hlavní pachatele podílející se na vraždách a na teroristických činech. Asahara byl odsouzen k trestu smrti, ale k jeho exekuci došlo až před několika lety v roce 2018. Dnes hnutí vystupuje pod názvem Aleph, ale zřeklo se všech dřívějších kriminálních činností a dlouhou dobu bylo pod dohledem policie. Vliv, který měla sekta na společnost, je ale patrný dodnes.

3. 2 Generace Z

Generace Z má nejasnou spodní hranici, ale začátek bychom mohli považovat od roku 1995. Horní hranice se pohybuje mezi lety 2010 až 2015. Globalizace, modernizace, synkretický přístup k náboženství, případná sekularizace jsou faktory, které mohou definovat dnešní pohled mladých Japonců vůči náboženství. Jak bylo řečeno u generace X, pro sociologický dotazník je pomyslná hranice 30 let. Věk dotazovaných se tedy pohybuje od 18 do 30 let.

Generace Z je jednou z nejlépe materiálně zajištěných, technologicky zaměřených, světově propojených a vzdělaných generací v historii. Dospívání v 21. století zajistilo mladým unikátní perspektivu, protože byla utvářena nejistou ekonomickou situací kvůli světové finanční krizi, ale zároveň odrostli na světových značkách a technologiích. Do kategorie patří dnešní studenti a lidé čerstvě vstupující do pracovního světa a čeká je vypořádání se s problémy jakými je demograficky stárnoucí populace, nebo globální klimatické změny (McCrindle a Wolfinger 2009, str. 15).

3. 2. 1 Společenské vlivy

Jeden z vlivů formujících generaci Z je reflexivní modernita, kde základním procesem je individualizace, díky které vzrůstá různorodost a diferenciace životních stylů. Jedinec se stává hlavním aktérem svého života, čím dál více se rozhoduje na základě vlastních úsudků a zodpovídá sám za sebe. Vliv skupin, jichž je členem, v rámci rozhodování klesá. Dochází k větší míře sebereflexe, svobody a pocitu autenticity. Snižuje se význam tradice, včetně tradice náboženské. Jedinci se otevírají dříve neuskutečnitelné možnosti a cesty. Člověk je nucen si svůj život utvářet sám a je odpoután od předepsaného nebo zděděného sociálního postavení. Identita se stala volbou, jež si člověk musí patřičně zvolit a případně kdykoliv změnit. U náboženské identity je zase lepší si nepředstavovat pevně a jasně vázanou víru pro

pouze přesně vymezenou formu náboženství, což obzvláště platí pro japonské prostředí. Jedinec se stále méně identifikuje pouze s jednou náboženskou skupinou, prochází neustálými proměnami a dostává prostor pro individuální pojetí víry i s ohledem na společenskou synkrezi. Sílící individualizace jde ale ruku v ruce s rostoucími globalizačními tendencemi (Nešpor a Lužný 2007, str, 178–179).

Pro globalizaci jsou pokroky v komunikačních a přepravních technologiích klíčovým hybným motorem. Richard O 'Brian používá slovní spojení „konec geografie", protože skrze globalizaci dochází k stlačení prostoru a času, což přináší konec problému vzdálenosti. Thomas Friedman zase definuje globalizaci jako zplošťující sílu společnosti. Snídaně v hotelu podávaná v různých zemích světa je čím dál podobnější. Pobočky Starbucks nebo McDonald 's jsou skoro všude. Na druhou stranu je ale globalizace silně diskriminující silou, protože zvyšuje konkurenční soutěživost s důrazem na profit a efektivnost. Podmínky pro všechny jsou rovnoprávné, ale lidé s lepší znalostí angličtiny nebo IT získají mnohem větší výhody oproti jedincům bez těchto znalostí (Sugimoto 2009, str. 337).

Samozřejmě nelze říci, že by pracovní kultura a systém školství neovlivňoval generaci Z stejně jako ovlivňoval generaci X. Oproti minulosti se ovšem začala rozvíjet metodika a systém prevence se snahou zamezit negativním společenským jevům jako je šikana ve školách, ale i na pracovišti, smrt přepracováním, nebo sebevraždám. Stát vytvořil tzv. Bílé knihy, které obsahují potřebnou metodiku vedoucí k předcházení daným jevům. I když to neznamená, že by negativní jevy vymizely, jedná se, v porovnání s druhou polovinou 20. století, o určitý pokrok.

V dnešní době je také na vzestupu model nukleární rodiny. Větší míra urbanizace způsobuje, že jsou mladí lidé nuceni žít v malých bytech v přelidněných městech a často si nemůžou dovolit založit velkou rodinu z ekonomických důvodů. Trend DINK, tedy zkratka pro double income no kids[13] může být ukázkou smýšlení mladé generace.

Rodiče jsou dalším z vlivů utvářejících jedince. Je otázkou, jak moc ovlivňují náboženské cítění svého dítěte, ale minimálně může docházet k určitému vymezení nebo naopak přijmutí různých rodičovských vzorů i s ohledem na náboženství. Podobně bychom se mohli ptát, zda mají vliv i přátelé, kdy silnější konformita skupiny může definovat přístup

[13] „Dvojí příjem, žádné děti."

k náboženství. Není nezvyklé, že nová náboženství hledají nové členy právě v rodinných nebo přátelských kruzích.

V kontextu náboženství jsou dané vlivy možným důvodem sekularizace. Ovšem silný vliv individualizace a potřeba se vymezovat vůči skupinám, ať už se jedná o rodinu, spolužáky nebo spolupracovníky, může vést ke společenské synkrezi a případnému nutkání sounáležitosti s náboženskou komunitou, která jedinci dokáže poskytnout větší možnosti seberealizace. Kupříkladu některá nová náboženství se uzpůsobují dnešní moderní době a snaží se působit spíše jako komunitní centrum, které poskytuje mnoho volnočasových aktivit nebo možnost relaxace.

3. 2. 2 Zvyklost nebo náboženská aktivita?

Náboženský život v Japonsku je často Japonci považován spíše za zvyklost než za náboženství. Návštěva chrámů nebo svatyň na Nový rok, komunitní události při festivalech macuri (祭り) např. při svátku Bon, kdy lidé také navštěvují hroby příbuzných. Všechno by se dalo nazývat náboženskou aktivitou, ale přesto je Japonci považují spíše za zvyklost, která se předává z generaci na generaci.

Důležitým faktorem je, zda jedinec přisuzuje zvyklosti i náboženský význam, kdy se podstatným stává právě individuální pojetí víry. Pokud díky globalizaci a reflexivní modernitě dochází k sekularizaci společnosti, je možné, že se otevírají dveře pro větší začlenění náboženství do každodenního života jedince i díky společenské synkrezi. Člověk si vybírá na základě svého přesvědčení. Může být ateistou, ale dodržovat kulturní zvyklosti. Přesto někdo jiný může zvyklostem přisuzovat silný náboženský význam.

Jaké je vnímání mladých Japonců vůči náboženství, zda se jedná o zvyklost nebo o náboženskou aktivitu, zda převládá společenská synkreze, ale i sekularizační tendence nám napomůže zodpovědět adresný sociologický dotazník v následující části práce. Podrobněji si dotazník můžete prohlédnout v příloze 1 (v českém jazyce) a v příloze 2 (v japonském jazyce).

4 Postoje současné mladé generace

Od 9. 6. 2021 do 18. 7. 2021 probíhal sběr odpovědí pro sociologický dotazník týkající se náboženského cítění současné mladé generace. Sešlo se celkem 166 japonských respondentů ve věku od 18 do 30 let. Věková kategorie byla vytvořena s ohledem na výše zmíněné generační rozdělení.

Zprvu je potřeba vymezit obecné charakteristiky dotazovaných. Bohužel je šetření genderově zatížené, jelikož se sešel větší počet žen (68 %), a proto nelze příliš porovnávat rozdílné trendy mezi muži a ženami. Nejvíce bylo respondentů ve věku od 18 do 22 let (66 %), poté od 23 do 27 let (30 %) a zbylý nepatrný počet od 28 do 30 let (4 %). Dotazník byl hlavně cílený na studenty, kterých se jich sešlo na 70 %. Naprostá většina má svou domácnost[14] ve velkých městech, popřípadě v maloměstě na japonské poměry, takže není možné srovnávat odlišné vnímání mladých z venkova a z měst.

Společenský trend moderní doby se projevil i v tomto dotazníku. Počet členů domácnosti byl skoro v polovině případů o 3–4 lidech. Pouhých 16 % bylo domácností s více jak 5 členy a 37 % bylo do 2 členů. Společenský vývoj směřující k nukleárním rodinám je zde patrný. Nepřekvapující je i rodinný stav rodičů dotazovaných. Většina je v manželském svazku (84 %). Zbytek je rozvedený, nesezdaný nebo došlo k úmrtí partnera.

[14] V dotazníku je používáno slovo *setai* (世帯) jakožto správní jednotka

4. 1 Vnímání náboženství

Zeptat se mladých Japonců, jestli jsou věřícími, a pokud ano, tak jakého náboženství, je nesnadným úkolem. Snažil jsem se volit slova, aby nebyla tak silně zatížená etnocentrismem, bohužel jsem však nepřišel na způsob, jak vynechat onen zažitý termín náboženství (*šúkjó* 宗教). První otázka ohledně náboženství byla následující: „Jaký je váš přístup k víře?“ Dle očekávání se ukázalo, že se velká míra respondentů považovala za nevěřící, ale přesto navštěvovala různé svatostánky. Na grafu 1 je jasně patrné, že se jedná o většinu spolu s lidmi, kteří se označí za čistě nevěřící.

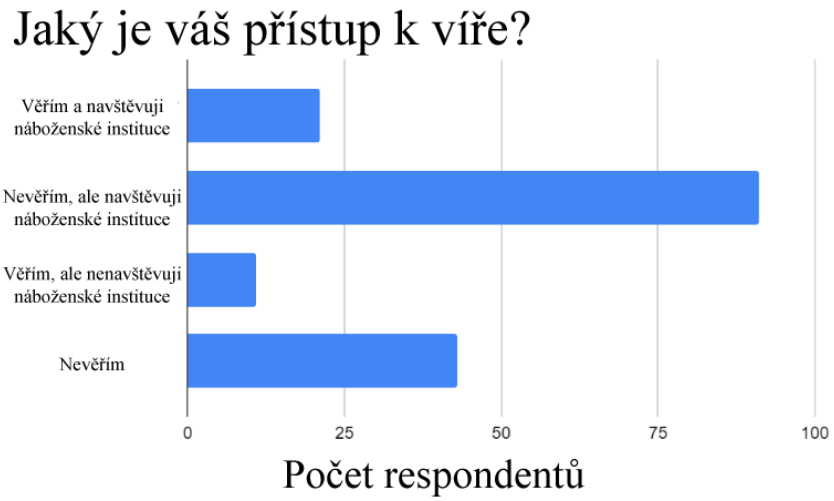

Graf 1

Když jsem se ale zeptal v další otázce: „Jaká náboženství jsou spojená s vaší osobní vírou?“ graf 2 vypadal následujícím způsobem.

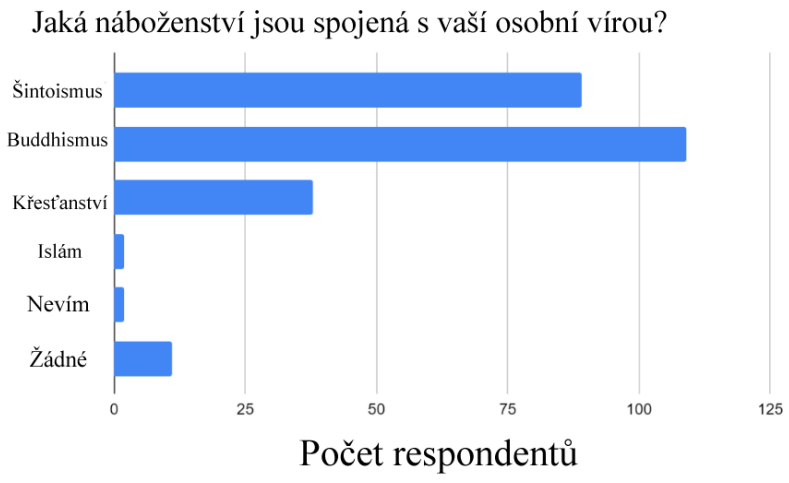

Graf 2

Oproti první otázce se našlo jen málo jedinců, kteří by své přesvědčení nespojovali s některým ze jmenovaných náboženství. Měli bychom je tedy považovat za věřící? V širokém kontextu popisování religiozity v Japonsku částečně ano, ale pro lepší porozumění by bylo třeba kvalitativního sociologického výzkumu, kde by byla možnost komplexnějšího uchopení problematiky ohledně individualizace a vnitřního pojetí víry.

Nečekaným byl počet respondentů vyznávajících křesťanství, protože oproti 2% zastoupení v celkové japonské společnosti se v dotazníkovém šetření sešel až desetinásobek. Důležité je také podotknout, že dochází ke společenské synkrezi, kdy výlučně křesťanství zaškrtlo pouze 8 respondentů. To bychom u monoteistického náboženství, které na západě není příliš otevřeno synkretistickému přístupu, čekali v mnohem větší míře. Pro japonské věřící je ale takový postoj vcelku běžný. Samozřejmě k jevu dochází i v mnoha jiných kombinacích.

Sociologie v západních zemích často počítá věřící na základě navštěvování křesťanského kostela. V japonském případě je mnohem komplikovanější mít jeden konkrétní ukazatel, který by rámcově měřil religiozitu. Z toho důvodu jsem zvolil aktivity spojované s japonským náboženským životem i s ohledem na rozdělení podle Fudžia Ikady. Návštěvy svatyň nebo chrámů na Nový rok, nakupování ochranných amuletů a také návštěvy hrobů na buddhistický svátek bon považuji za určitý způsob náboženské aktivity. Naprostá většina dotazovaných zmíněné aktivity vykonává, až na kupování ochranných amuletů, kde je trend nejednoznačný, viz graf 3 (1 znamená zcela s tvrzením nesouhlasím, 5 znamená zcela souhlasím).

Graf 3

V návaznosti na předchozí je podstatné se zeptat, jestli je daným aktivitám přisuzován náboženský význam. Na západě se úplně stejným způsobem navštěvují hroby na svátek zesnulých, ale lidé tomu často nedávají náboženskou hodnotu. Právě proto jsem položil otázky, zda návštěvu svatyň a chrámů považují za aktivitu spojenou s náboženstvím, nebo se pro ně jedná spíše o způsob dodržování zvyklostí. Dotazník ukazuje, že mladí Japonci nepřisuzují návštěvě svatostánků přílišný náboženský důraz, dokonce se většina při těžkých chvílích neobrací na božstva s modlitbami. Obecně je větší tendence považovat šintó a buddhismus za starou tradici než za náboženství, což ukazuje následující graf 4.

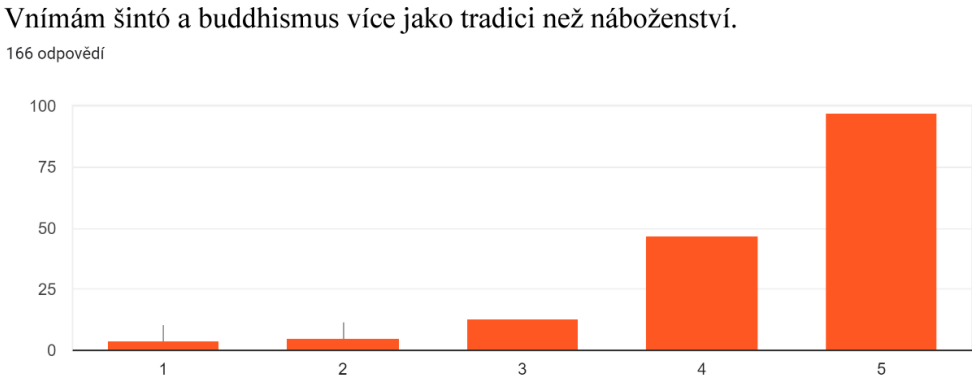

Graf 4

Další tvrzení, které mohlo podpořit mou hypotézu o synkrezi společnosti, bylo: „Náboženství mezi sebou nerozděluji. K jakým božstvům se modlím, nebo jaké svatostánky navštěvuji, je druhotné.“ Výsledek byl víceméně jednoznačný, kdy tři čtvrtiny respondentů s tvrzením souhlasily (opačný názor mělo okolo 14 %). Stejně tak je patrný trend v souvislosti s výběrem svatebního obřadu. Křesťanský obřad by zvolilo skoro 70 % dotázaných v případě, že by si měli vybrat. Vliv mohla sehrát právě globalizace, kdy buddhistická nebo šintoistická svatba se považuje za více tradiční, a naopak křesťanský způsob svatby se jeví modernější a stal se i populárnějším. Synkretistické smýšlení mladých Japonců vůči náboženství je v dotazníku více než patrné.

Zlí duchové, prokletí nebo věštění velký počet lidí označí za pověrčivost, ale určitým způsobem se jedná o víru v něco, co se nachází mimo náš svět. Nadpřirozeno často doprovázelo náboženství ve svých počátcích, a proto mě zajímalo, zda se jedná spíše o přežitek, který v moderní době nemá své místo. Na škále se neukázal jednoznačný trend, spíše bych chtěl vyzdvihnout, že víra v nadpřirozeno zcela nevymizela, jak se dalo s rychlejším

rozvojem technologií čekat. V dotazníku se nejednalo o zanedbatelné procento, spíše souhlasilo 26 % a zcela 9 % respondentů.

V předešlé kapitole jsem zmiňoval možný vliv rodičů na náboženské cítění jedince. Pro polovinu respondentů rodiče vliv měli, pro druhou ne. Nelze tedy jasně říci, že by rodiče byli jedním ze silných faktorů rozhodujících o víře současných mladých Japonců. Na druhé straně se ale jednoznačně ukázalo, že vliv přátel je zcela minimální.

V neposlední řadě jsem začlenil i otázky ohledně náboženských oltářů, které se nacházejí v japonských domácnostech. Konkrétně bucudan, kde se uctívají předci, ale zároveň se rodina modlí ke svým zesnulým blízkým a kamidana pro uctívání božstev. Necelá polovina dotázaných má v domácnosti bucudan, 35 % vlastní i kamidanu. Zrovna oltářům bych přisuzoval větší váhu v rámci náboženského vyznání, protože dochází k silnému propojení domova jedince s náboženským světem. Oproti západu je u japonských věřících mnohem tenčí hranice mezi profánním a sakrálním.

4. 2 Nová náboženství

Předešlá mladá generace silně ovlivnila pohled, jakým se dnes pohlíží na nová náboženství. I když 64 % dotazovaných uvedlo, že nemá znalosti ohledně nových náboženství, při otázce, zda jsou obeznámeni s činností Óm šinrikjó v 80. a 90. letech 20 století, je odpověď z 98,8 % kladná. Óm pohledu na nové náboženství silně uškodilo. Až tři čtvrtiny respondentů přiznaly, že teroristická činnost Óm ovlivnila jejich pohled na nová náboženství. Určitá alergie vůči novým náboženstvím stále přetrvává (viz graf 5), ale usuzuji, že s větším časovým odstupem bude smýšlení společnosti čím dál více neutrální.

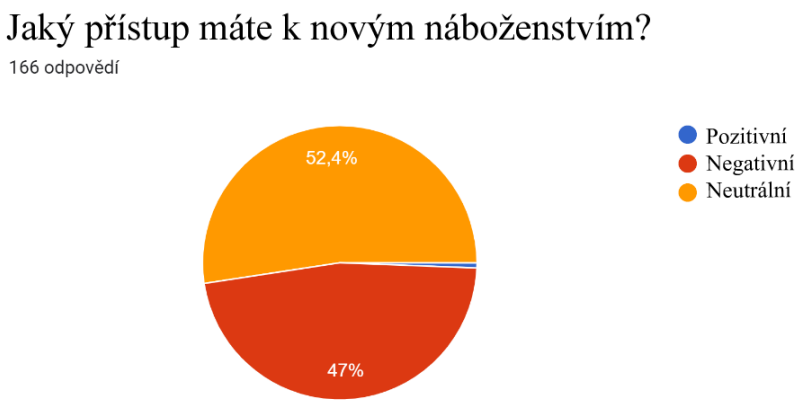

Graf 5

Zkušenosti dotazovaných s novými náboženstvími bych rozdělil do dvou kategorií. Do první patří hlavně zážitky spojené s Tenrikjó, kdy se jedinci účastnili některých náboženských událostí (např. po přesvědčení příbuzným), nebo se věnovali na vysoké škole nespecifikovanému výzkumu a dostali se tak do hlavního sídla tohoto nového náboženství. Jedná se svým způsobem o pozitivně laděné zkušenosti, kde je motivem zejména poznání, ale ne nutně náboženská seberealizace.

Na druhé straně je kategorie spíše negativních zkušeností, kde nalezneme neodbytné šiřitele víry. Svědci Jehovovi a Tenrikjó byli mezi jmenovanými. K přesvědčování docházelo v domácnosti, když se nenechali odradit a pozvali se „sami“ dovnitř. Podobně k tomu dochází i na ulici před vlakovými stanicemi, ale je mnohem jednodušší odmítnout. Z použití jazyka bylo patrné, že se respondentům zkušenost jevila nepříjemnou.

Mladých Japonců, kteří se podělili o své zážitky s novými náboženstvími byl jen zlomek z celkového počtu, ale dokázali tak ukázat obě strany mince. Jedná se stále o kontroverzní téma, o kterém se nerado mluví, ale překvapivě jsem získal i dva respondenty hlásící se k novým náboženstvím. Jeden pouze stroze odpověděl, že je věřící Sóka gakkai, ale druhý se rozepsal o něco více. I když od mala patří k nejmenovanému hnutí a sám pro sebe se věnuje studiu víry i v zájmu duchovního rozvoje, tak je při rozpravách s ostatními věřícími stále nejistý. Daná výpověď je pouhou názornou ukázkou spojenou s novými náboženstvími ohledně vlastní víry.

4. 3 Sociální aktivity

Sociální aktivity jsou dalším vlivem, který může ovlivnit náboženské vnímání jedince. Pokud má člověk dostatek sociálních aktivit je možné, že nemá tak silnou potřebu sounáležitosti s náboženskou komunitou oproti předešlé generaci. Jelikož je většina respondentů studentů, tak byly otázky pokládány v rámci klubových aktivit nebo jak často se jedinec klubu věnoval. Další otázka směřovala na setkávání s přáteli, ať už v barech, restauracích nebo kavárnách. Poslední sledovanou aktivitou bylo navštěvování rodiny, což nám může ukázat vztah jedince k rodině. Je nutné zmínit, že dotazovaným bylo sděleno, aby v dané sekci odpovídali, jak by se chovali bez koronavirových restrikcí, protože za dob světové pandemie je kontakt s jinými lidmi omezován.

„Stalo se vám, že se klubová aktivita oproti očekávání týkala náboženství?“ byla jednou z dalších otázek. Dříve se například nová náboženství snažila šířit i tímto způsobem, a

proto jsem se rozhodl začlenit danou otázku do šetření. Sešlo se 8 odpovědí, kdy v některých případech se jednalo spíše o tradiční religiozitu jakou je návštěva svatyně na Nový rok, nebo nacvičování starodávných šintoistických tanců. V jiných zase šlo o vlivy ze západních zemí jako učení se tance ovlivněného křesťanstvím, ale také zpívání chvalozpěvů v chóru, popřípadě účastnění se brazilského karnevalu s náboženskými prvky. Překvapivě byla také jedna zkušenost, kde klub anglické konverzace byl nakonec místem pro zahraniční i japonské studenty na rozpravu o křesťanství. I když se jedná o ojedinělý případ, může ukazovat na stále trvající hledání věřících v řadách studentů skrze kluby jako to v minulosti ve větší míře dělala nová náboženství. Bylo by nutné získat mnohem více respondentů pro prokázání tvrzení, že k jevu stále dochází, a proto se jedná spíše o zajímavost v rámci dotazníku.

U jedinců, kteří se věnovali tradičním nebo umělecky zaměřeným klubovým aktivitám, jsem očekával častější interakce s náboženským světem. Ze 32 respondentů se 28 považovalo za nevěřící, ale 23 zaškrtlo odpověď, že nevěří, i přesto že navštěvují náboženské instituce. 20 respondentů se na Nový rok vydává do svatyně a během svátku bon navštěvuje hroby příbuzných 17 z nich. Při porovnání s lidmi věnujících se hlavně sportovně zaměřeným klubům se za nevěřící považovalo 33 ze 40 respondentů a pouze 18 navštěvuje náboženské instituce. 23 respondentů pak přijde do svatyně na Nový rok a na svátek Bon při návštěvě hrobů je číslo stejné. Rozdíl není ve výsledku příliš markantní, jedná se většinou o 5 %. Data mi očekávání nepotvrdila.

Na základě četnosti návštěv rodiny jsem také porovnal odpovědi ohledně náboženského cítění. Lidé, kteří navštěvují rodinu častěji (nebo s ní žijí) věří více v posmrtný život nebo kletby, věštění a zlé duchy. Zároveň větší procento přiznává, že na jejich víru mají vliv rodiče. Nepřekvapujícím je, že lidé navštěvující rodinu jen při významných příležitostech více navštěvují svatyně na Nový rok, kupují omamori, nebo chodí na hrob příbuzných při svátku Bon, zároveň ale vliv rodičů nevnímají tak silně. Obě skupiny se ovšem nepovažují za věřící, na druhou stranu mezi náboženstvími příliš nerozdělují a považují je více za tradici/zvyklost.

Sociální vyžití nemá zcela jasnou souvislost s individuální vírou jedince, a proto se v rámci šetření stal předpoklad ve své podstatě slepou uličkou.

4. 4 Porovnání obou generací

Současná mladá generace se od té předešlé liší v mnoha ohledech. Nevyrůstala v letech studené války, ani nezačala s hledáním pracovních příležitostí zrovna s prasknutím ekonomické bubliny. Šílenství doprovázející nové tisíciletí už také nezažili, nebo si na dobu jen matně vzpomínají z útlého dětství. Velkou odlišností od předešlých generací je celková uvolněnost a menší míra konzervatismu. Jsou otevřenější světu, čemuž přispívá i globalizace. Některá dřívější tabu jsou předmětem debat, a nejen stát se proti negativním společenským jevům snaží bojovat. Ať už je to šikana na školách, smrt přepracováním nebo vysoká míra sebevražd.

V předešlé kapitole jsem nastínil různé společenské vlivy, které na obě generace působily. Jedná se o naprosto odlišné vlivy a pokud bychom některé označili za obdobné, tak dnes působí na současnou generaci v menší míře. Postoje generace X vůči náboženství byly podle mého názoru lehčeji ovlivnitelné. Společenská situace tak napomohla k určité radikalizaci mladých, což vedlo ke katastrofě v Tokiu. Všechny události doby předešlé ale mají možnost otevřít oči nejmladší generaci, kdy je jen na ní, jak s nabytými znalostmi bude zacházet. Je velmi málo pravděpodobné, že by k nábožensky motivované teroristické činnosti mohlo v blízké budoucnosti dojít. Už jen kvůli větší kontrole japonského státu, dřívějším zkušenostem, nebo přístupem, jaký dnes mladá generace zastává.

Další odlišností je i upadající náboženské cítění. Spolu s tím, jak dochází k sekularizaci, zároveň stoupá míra individualizace a náboženského „kutilství." Synkretistický přístup k náboženství je mnohem prominentnější než dříve, kdy se třeba více dodržovaly doktríny nových náboženství a lidé nevěřili mnoha náboženstvím najednou. Tenrikjó už ve svých počátcích například nařizovalo zbavit se ostatních oltářů v domácnosti a uctívat pouze pravé božstvo v k tomu speciálně určeném oltáři.

Náboženství se ale obecně snaží přizpůsobovat moderní době. Nemusí to být jenom případ nových náboženství, u kterých jsem zmiňoval právě model komunitního centra, podobně se tak děje i na západě. Jak dochází k různým společenským změnám, tak se mění i některé dříve silně konzervativní názory. Mladí lidé si dnes náboženské vyznání více vybírají a přizpůsobují svým vlastním potřebám, než aby se striktně drželi dogmatických doktrín.

Ke změnám mezi generacemi začíná docházet mnohem rychleji, než bychom si mohli myslet. Kulturní hodnoty a vzorce sice pořád zůstávají, ale přesto se s technologickým rozvojem každá generace odlišuje o něco více od té předešlé.

4. 5 Dotazníkové šetření ISSP

Dotazníkové šetření probíhalo v letech 1998, 2008 a 2018, a bylo tak možné sledovat vývoj trendů týkajících se náboženství. Respondenti se pohybovali napříč celým věkovým spektrem. Mezi hlavní otázky patřilo, jestli se považují za věřící, jaké náboženství věřící vyznávají, jak často se modlí před buddhistickým oltářem a několik dalších. Celkem bylo po celém Japonsku dotázaných na 2 400 lidí od 18 let výše. (ISSP 2019)

Z dat je patrné, že spolu se zvyšujícím se věkem, se více Japonců přiklání k Buddhismu. Stejně se to týká i každodenního modlení před buddhistickým oltářem. Důvodem může být i úmrtí v rodině, které je s přirůstajícími léty více pravděpodobné. V roce 2008 bylo 33 % buddhistických věřících, o deset let později se číslo jen lehce snížilo na 31 %. S jakýmkoliv náboženstvím se nespojovalo 60 % dotázaných. Při časovém porovnání navíc dochází k trendu, kdy pozvolna klesá míra věřících, což by potvrzovalo sekularizační tezi, pokud bychom ji aplikovali i na japonské prostředí. (ISSP 2019)

Z šetření vyplývá několik faktů. I když se procento věřících různých náboženství markantně nemění, individuální víra slábne a četnost náboženských aktivit je nižší. Také je mnohem menší počet lidí, kteří by věřili, že se bohové dívají na jejich činy, že existuje síla přesahující náš život, nebo že v přírodě dlí božstva. Zároveň už se lidé příliš nespoléhají na „léčivé“ síly a je větší procento lidí, kteří považují náboženství za něco potenciálně nebezpečného s ohledem na rok 1995, ale šíří se i strach z neznámého, kdy se společnost více bojí islámu oproti jiným náboženstvím. (ISSP 2019)

4. 5. 1 Srovnání s výsledky sociologického dotazníku

V sociologickém dotazníku se za nevěřící považovalo skoro až 80 %, ale při položení otázky, s jakým náboženstvím by potenciálně spojili svou víru, se číslo pohybovalo v řádech jednotek. ISSP uvádělo 60 % lidí, kteří nevěřili v žádné náboženství, ale samozřejmě byly zahrnuty všechny věkové kategorie, a proto je se všemi faktory možné, že dnešní mladá generace je sekulárnější než zbytek společnosti.

V obou šetřeních se potvrdilo, že víra v nadpřirozeno ve společnosti nepřevládá. V mém dotazníku se ztotožňuje s tvrzením jako je víra v kletby, věštby, ale i posmrtný život jen malé procento dotázaných. Z šetření ISSP vzešel obdobný výsledek, ale založený na případu život pozorujících božstev, nebo jejich všudypřítomnosti v přírodě, městě i domácnosti.

Obdobný výsledek vyšel i ohledně přístupu, kdy je náboženství považováno za něco nebezpečného. Osobně jsem se více zaměřil na činnost nových náboženství a tvrzení se mi potvrdilo i díky dalším doprovodným otázkám. Stejně jako v šetření ISSP vyšlo, že se na postojích Japonců podepsala teroristická činnost Óm šinrikjó, naopak v mém šetření jsem nepokládal otázky na Islám. Islám byl právě dalším důvodem, proč lidé náboženství berou za potenciálně nebezpečné.

Bohužel jsem článek se šetřením ISSP nalezl až po vypracování sociologického dotazníku a následném odeslání respondentům. Zpětně bych otázky pokládal více adresně, nyní jsem se nevyhnul určitým špatným formulacím, a stejně tak hledání souvislostí při porovnávání bylo obtížnější.

5 Závěr

Pojem náboženství jako takový je už sám o sobě komplexní a problémový. Sociologie náboženství se jeho popsáním zabývá už od svých počátků, a přesto diskuze nedospěla ke konečnému řešení, jak náboženství definovat. Sekularizační teze byla dalším předmětem bádání sociologie náboženství a v dnešní době se jí přisuzuje větší váha. Vyšší míra globalizace urychluje sekularizační tendence společnosti. V japonském případě je sekularizace navíc propojená se společenskou synkrezí, která mohla vzniknout i díky synkrezi náboženské. Právě nerozdělování mezi náboženstvími a otevřenost vůči nim je jedním z důležitých postojů současné mladé generace, který ale ve výsledku znamená pouhou úctu k náboženství.

Při vyhodnocování sociologického dotazníku se ukázalo, že některé otázky nebyly příliš vypovídající, nebo byly neúčelné pro záměry práce. Jmenovitě například korelace mezi vlastněním buddhistického oltáře a úmrtím v rodině. Dalším problémem byly chybějící otázky zaměřující se na každodenní náboženskou aktivitu, kdy větší část dotazníku byla mířena na speciální náboženské události konající se během roku. Výsledky dotazníku ale dostatečně poukázaly na trendy ohledně náboženského cítění u současné mladé generace.

Výsledky sociologického dotazníku ukazují, že sekularizačním tendencím se nevyhne ani japonská společnost. Při porovnání dat se minimálně mladá generace příliš neztotožňuje s vírou a jejími aspekty. Nadpřirozeno postupně mizí z každodenního života a lidé jsou si jistí, že jsou strůjci svého vlastního osudu. Když už se jedná o pojetí víry, je nutné si uvědomit, že každý vnímá náboženskou realitu individuálně. Obzvláště v japonském prostředí se málokdo označí za věřícího, i přesto však přizná afiliaci k náboženství. Jednotlivé duševní potřeby jsou řešeny různými náboženskými aktivitami při určité životní události. V Japonsku taktéž není ojedinělé, že věřící může vyznávat více náboženství, která se navzájem vylučují.

Nová náboženství jsou dynamickou součástí japonské religiozity. Na každé by se mělo pohlížet jinou optikou, protože často dochází k synkrezi i se západními náboženstvími. Všechny mají bohatou historii a s pokrokem společnosti se přizpůsobují moderní době mnohem více než tradiční náboženství, jak v pozitivním ohledu, tak negativním. Vytvoření místa pro komunitní vyžití, participace v politice, podpora školství nebo umožnění větší seberealizace věřícího jsou jen některými příklady. Na druhé straně se technologie stala zbraní pro manipulování lidí končící dokonce teroristickou činností. I po 25 letech od pádu

sektářského kultu Óm šinrikjó je jeho vliv na postoje mladých Japonců stále patrný, i když většina z nich si na událost nemůže ani v nejmenším pamatovat.

Víra vždy byla vnitřní záležitostí, avšak díky čím dál vyšší míře individualizace dochází ke změnám náboženského cítění. Postoje mladých vůči náboženství jsou založené na dodržování tradic a zvyklostí, ale sami aktivitám spojených s chrámy, svatyněmi, nebo jinými náboženskými institucemi nedávají náboženskou váhu. V dotazníku se sekularizace u mladých Japonců projevila vcelku výrazně a zároveň z něho vyplynulo, že náboženství je z pohledu současné generace čirou tradicí. Náboženské aktivity spojené s japonskou religiozitou se jevily jako vitální součást náboženského života, ale pokud jim není přisuzován náboženský význam, dokazují jen pravou uctivost Japonců ke své kultuře.

Postoje současné mladé generace se od té předešlé liší, ostatně jako tomu bylo u každé generace moderní doby. Duševní propojení s náboženským světem je u současné generace mnohem slabší, než by se dalo čekat. Neznamená to, že by dnešní mladí odsuzovali cokoliv náboženského, ale se zvyšujícím se vlivem globalizace (i mnoha dalších zmíněných faktorů) bude sekularizace ve společnosti nadále stoupat.

6 Použitá literatura

Brackett, D. W., a Denisa Vostrá. 1998. *Svatý teror: Armageddon v Tokiu*. 1. vyd. Archiv, sv. 78. Praha: Mladá fronta.

Eliade, Mircea, a Jiří Hoblík. 2008. *Dějiny náboženského myšlení. IV: Od epochy objevů po současnost*. Druhé opravené vydání. Dějiny náboženského myšlení, sv. 4. Praha: OIKOYMENH.

Gagné, Isaac. 2017. „Religious Globalization and Reflexive Secularization in a Japanese New Religion". *Japan Review*, č. 30: 153–77.

Gordon, Andrew. 2009. *A modern history of Japan: from Tokugawa times to the present*. 2nd ed. New York: Oxford University Press.

Hamilton, Malcolm. 2001. *The Sociology of Religion: Theoretical and Comparative Perspectives: Second Edition*. 2nd edition. London; New York: Routledge.

Hirochika Nakamaki. 2003. *Japanese Religions at Home and Abroad : Anthropological Perspectives*. London: Routledge. http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=494996&site=ehost-live.

ISSP. 2019. „日本人の宗教的意識や行動はどう変わったか". 2019. https://www.nhk.or.jp/bunken/research/yoron/pdf/20190401_7.pdf.

Lebra, Takie Sugiyama. 1985. „Is Japan an Ie Society, and Ie Society a Civilization?" *Journal of Japanese Studies* 11 (1): 57–64. https://doi.org/10.2307/132228.

Lifton, Robert Jay. 2000. *Destroying the World to Save It: Aum Shinrikyo, Apocalyptic Violence, and the New Global Terrorism*. Henry Holt and Company.

McCrindle, Mark, a Emily Wolfinger. 2009. *The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations*. The ABC of XYZ.

Murakami, Yasusuke. 1985. „Ie Society as a Pattern of Civilization: Response to Criticism". *Journal of Japanese Studies* 11 (2): 401–21. https://doi.org/10.2307/132566.

Nešpor, Zdeněk R., a Dušan Lužný. 2007. *Sociologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál. https://search.mlp.cz/cz/titul/sociologie-nabozenstvi/2625337/.

OED. b.r. „Syncretism, n." In *OED Online*. Oxford University Press. Viděno 6. březen 2021. https://www.oed.com/view/Entry/196428.

Reader, I. 1991. *Religion in Contemporary Japan*. Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230375840.

Reischauer, Edwin O., Albert M. Craig, David Labus, a Jan Sýkora. 2009. *Dějiny Japonska*. Vyd. 2., dopl. [I.e. 3. vyd.], Dotisk. Dějiny států. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny.

Sugimoto, Yoshio, ed. 2009. *The Cambridge Companion to Modern Japanese Culture*. Cambridge Companions to Culture. Cambridge: Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CCOL9780521880473.

William H. Harrison. 2014. *In Praise of Mixed Religion : The Syncretism Solution in a Multifaith World*. Montreal: McGill-Queen's University Press. http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=784497&site=ehost-live.

Yanagawa, Kei'ichi, Yoshiya Abe, a Jan Swyngedouw. 1978. „Some Observations on the Sociology of Religion in Japan [with Rejoinder] [with Reply]". *Japanese Journal of Religious Studies* 5 (1): 5–36.

Seznam příloh

Příloha 1: Sociologický dotazník v češtině 1

Příloha 2: Sociologický dotazník v japonštině 5

Příloha 1: Sociologický dotazník v češtině

Dobrý den, jmenuji se Petr Hofman a jsem studentem Univerzity Karlovy v oboru japonských studií, kde pro potřebu své bakalářské práce uskutečňuji šetření týkající se náboženského cítění. Dotazník nezabere více jak 10–15 minut. Vyplněné údaje jsou anonymní a vaše data budou použita pouze v rámci mého výzkumu.

Tento dotazník je adresovaný lidem ve věku od 18 do 30 let, pokud nesplňujete tuto podmínku, prosím dotazník nevyplňujte.

Obecné

1) Jaké je vaše pohlaví?
    a. Muž
    b. Žena
    c. Jiné
2) Jaký je váš věk?
    a. 18–22
    b. 23–27
    c. 28–30
3) Vaše rodinné bydliště se nachází v/ve:
    a. Pověřeném městě (500 000 +)
    b. Centrálním městě (300 000 – 500 000)
    c. Výlučném městě (200 000 – 300 000)
    d. Městě (100 000 – 200 000)
    e. Městysu (50 000 – 100 000)
    f. Vesnici (pod 50 000)
4) Kolik členů má vaše domácnost?
    a. 1–2
    b. 3–4
    c. 5 a více
5) Jaký je stav vašich rodičů?
    a. Manželé
    b. Rozvedení
    c. Nesezdaní
    d. Jiné
6) Označil bych se za:
    a. Pracujícího
    b. Studenta
    c. Studenta s občasným přivýdělkem
    d. Studenta s pracovním úvazkem (s pravidelným příjmem)
    e. Jiné

7) Došlo k úmrtí člena vaší domácnosti?
    a. Ano
    b. Ne

Sociální vyžití (Prosím odpovídejte, jako byste odpovídali za běžných podmínek bez koronavirových restrikcí)

1) Účastníte se klubových aktivit v rámci školy?
    a. Ano
    b. Ne
    c. Nejsem student
2) Pokud jste zadal ano, jak často?
    a. 1x týdně
    b. 2–3x týdně
    c. 4–5x týdně
3) Pokud jste zadal ano, o jakou aktivita se jedná?
    a. Kreativní aktivity (např. fotografie, umění, psaní/literatura, hudba, divadlo…)
    b. Sportovní aktivity (např. plavání, baseball, basketbal, volejbal…)
    c. Tradiční aktivity (např. sadó, wagaši, ikebana…)
    d. Jiné
4) Stalo se vám, že se klubová aktivita oproti očekávání týkala náboženství?
    a. Ano
    b. Ne
5) Jak často chodíte s přáteli do baru, restaurace, kavárny?
    a. 1x týdně
    b. 2–3x týdně
    c. 4x a vícekrát týdně
    d. Nepravidelně
    e. Nechodím
6) Jak často trávíte čas s rodinou?
    a. Jen při speciálních příležitostech (nový rok, obon…)
    b. Několikrát měsíčně
    c. Jednou týdně
    d. Denně
    e. Netrávím čas s rodinou

Vnímání náboženství

1) Jaký je váš přístup k víře?
    a. Nevěřím
    b. Věřím, ale nenavštěvuji náboženské instituce
    c. Věřím a navštěvuji náboženské instituce
    d. Jiné

2) Jaká náboženství jsou spojená s vaší osobní vírou?
   a. Šintó
   b. Buddhismus
   c. Nová náboženství
   d. Křesťanství
   e. Islám
   f. Judaismus
   g. Jiné
3) Vlastní vaše domácnost bucudan?
   a. Ano
   b. Ne
4) Vlastní vaše domácnost kamidanu?
   a. Ano
   b. Ne
5) Pokud byste měli svatbu, jaký obřad byste zvolili?
   a. Šintoistický
   b. Buddhistický
   c. Křesťanský
   d. Nenáboženský
   e. Jiné

V následujících otázkách na stupnici od jedné do pěti (1 vůbec nesouhlasím, 5 plně souhlasím) ohodnoťte svůj přístup.

6) Každý Nový rok navštěvuji šintoistickou svatyni.
7) Při návštěvě chrámů a svatyň kupuji ochranné amulety.
8) Při různých příležitostech navštěvuji svatyně a modlím se k božstvům.
9) Během svátku Bon navštěvuji hroby příbuzných.
10) Účastnil jsem se náboženské poutě.
11) Náboženské poutě vnímám jako turistiku.
12) Návštěvu svatyň a chrámů vnímám hlavně z náboženského hlediska.
13) Vnímám šintó a buddhismus více jako tradici než náboženství
14) Věřím v duchy, prokletí, horoskopy aj.
15) Věřím v posmrtný život. (reinkarnace, peklo, nebe etc.)
16) Náboženství mezi sebou nerozděluji. K jakým božstvům se modlím, nebo jaké svatostánky navštěvuji je nepodstatné.
17) Rodiče měli vliv na mou víru.
18) Přátelé ovlivnili můj přístup k víře.

Nová náboženství

1) Máte povědomí o nových náboženstvích (Sokka Gakkai, Tenrikjó, Agonšú)?
    a. Ano
    b. Ne
2) Jaký přístup máte k novým náboženstvím?
    a. Pozitivně
    b. Negativně
    c. Neutrálně
3) Máte zkušenosti s novými náboženstvími, pokud ano jaké?
    a. Otevřená otázka
4) Víte o teroristické činnosti Óm Šinrikjó?
    a. Ano
    b. Ne
5) Pokud jste vybral ano, ovlivnilo to váš pohled na nová náboženství?
    a. Ano
    b. Ne
6) Hlásíte se k novému náboženství?
    a. Ano
    b. Ne
    c. Nechci odpovídat
7) Je ve vašem okolí osoba hlásící se k novému náboženství?
    a. Ano
    b. Ne
8) Pokud jste vybral ano, o koho se jedná?
    a. Rodinný příslušník
    b. Kamarád
    c. Spolužák
    d. Jiné

Děkuji za váš čas při vyplňování dotazníku.

Příloha 2: Sociologický dotazník v japonštině

こんにちは、僕の名前はホフマン・ペトル、カレル大学の日本学科の学生です。卒業論文のために宗教感覚についてアンケートを行います。アンケートは１０～１５分程度です。アンケートは無記名で、収集された情報は、この研究だけに使います。

１８歳から３０歳までの人向けのアンケートです。当てはまらない場合アンケートに書き込まないでください。

〈一般的な質問〉

1) 性別
    a. 男
    b. 女
    c. 他
2) 何歳ですか。
    a. １８歳～２２歳
    b. ２３歳～２７歳
    c. ２８歳～３０歳
3) 世帯はどこですか。
    a. 政令指定都市 (500,000 人 +)
    b. 中核市 (300,000 人 – 500,000 人)
    c. 特例市 (200,000 人 – 300,000 人)
    d. 市 (100,000 人 – 200,000 人)
    e. 町 (50,000 人 – 100,000 人)
    f. 村 (1 – 50, 000 人)
4) 世帯は何人ですか。
    a. 1 人～2 人
    b. 3 人～4 人
    c. 5 人以上

5) 両親の婚姻関係は:
    a. 夫妻
    b. 離婚した
    c. 未婚
    d. 他
6) 私は:
    a. 就労者
    b. 学生
    c. 学生でありながら働いている人
7) 世帯の中で死亡した人がありますか。
    a. はい
    b. いいえ

ソーシャル活動　(コロナウイルスがなかった場合を想定してお答えください)

1) 学校か大学でクラブ部活に参加していますか。
    a. はい
    b. いいえ
    c. 学生ではありません
2) 「はい」と答えたら、週何回参加していますか。
    a. 1回
    b. ２回～3回
    c. ４回以上
3) 「はい」と答えたら、何の部活ですか。
    a. 創造的部活 (例えば: 写真、美術、文学、音楽、演劇等)
    b. スポーツ部活 (例えば: 水泳、野球、バスケットボール等)
    c. 伝統的部活 (例えば: 生け花、茶道、和菓子等)
    d. 他
4) クラブでしていたことは予想に反して実は宗教に関係していたという経験がありましたか。
    a. はい
    b. いいえ
5) 「はい」と答えたら、何の経験でしたか。

6) 友達と週何回酒場やレストランや喫茶店等に行きますか。
    a. １回
    b. ２回～３回
    c. ４回以上
    d. 不順
    e. 行きません
7) 家族と時間を過ごすことはどのくらいですか。
    a. 特別な機会だけ (お正月、お盆等)
    b. 一か月に数回
    c. 週一回
    d. 毎日
    e. 家族と時間を過ごしません

宗教感覚

1) 信仰にどのような姿勢がありますか。
    a. 信じていません
    b. 信じていなくても宗教施設を訪れます
    c. 信じていますが宗教施設を訪れません
    d. 信じていて宗教施設を訪れます
    e. 他
2) どの宗教があなたの個人信仰につながりますか。
    a. 神道
    b. 仏教
    c. 新興宗教
    d. キリスト教
    e. イスラム教
    f. ユダヤ教
    g. 他

3) あなたの自宅や実家には仏壇がありますか。
    a. はい
    b. いいえ
4) あなたの自宅や実家には神棚がありますか。
    a. はい
    b. いいえ
5) 結婚する場合、どの結婚式を選びますか。
    a. 神道式
    b. 仏教式
    c. キリスト教式
    d. 人前式
    e. 他

次の質問は、1（全く同意しない）から5（完全に同意する）までというスケールから、自分に最も当てはまる答えを選んでください。

6) 毎年お正月に神社仏閣を訪ねる。
7) 神社仏閣にお参りする度にお守りを買います。
8) 頻繁に神社仏閣を訪ねて神仏に祈ります。
9) お盆のとき親戚の墓を訪ねます。
10) 巡礼に参加したことがありました。
11) 巡礼は私にとって観光としての意味だけです。
12) 神社やお寺参りは私にとって主に宗教的な意味があります。
13) 神道と仏教は私にとって信教というよりもむしろ伝統的な行事という意味が強いです。
14) 霊魂、呪い、占いなどを信じています。
15) 死後の世界を信じています。(転生、地獄、天国等)
16) 宗教を区別しません。私はどの神に祈るかと、どの宗教を行くかなどを気にしていません。
17) 両親が私の宗教感覚に影響しました。
18) 友達が私の宗教感覚に影響しました。

新興宗教

1) 新興宗教について知識がありますか。(創価学会、天理教、阿含宗)
    a. はい
    b. いいえ
2) どの程度新興宗教に関心がありますか。
    a. 肯定的に
    b. 否定的に
    c. 中立的に
3) 新興宗教の経験があれば、どんな経験でしたか。
4) 1980 年代末～1990 年代にかけてのオウム真理教事件を知っていますか。
    a. はい
    b. いいえ
5) 「はい」と答えた方は、その事件によって新興宗教に対するあなたの意見が影響されましたか。
    a. はい
    b. いいえ
6) 新興宗教を信仰していますか。
    a. はい
    b. いいえ
    c. 答えたくないです
7) 身近な人で新興宗教を信仰している人を知っていますか。
    a. はい
    b. いいえ
8) 「はい」と答えた場合、誰ですか。
    a. 家族の一員
    b. 友達
    c. 同級生
    d. 他

アンケートにご協力していただき、誠にありがとうございました。